

TRÜ NLKP ajaloo kateeder

Marksismi klassikud võistlusest
sotsialistlikus ühiskonnas ja võistluse
arengu probleeme Nõukogude Liidu
tööstuses 20.-30. aastatel

Diplomitöö

Hans Dsiss

Juhendaja: v.-õp. K. Koger

TRÜ NSVLiidu ajal. kat.

Inr. nr. 2148

Tartu 1969

S i s u k o r d

Sissejuhatus	3
I MARKSISMI KLASSIKUD VÕISTLUSEST SOTSIALISTLI- KUS ÜHISKONNAS	13
II VÕISTLUSE ARENGU PROBLEEME NÕUKOGUDE LIIDUS KAHEKÜMNENDATEL-KOLMEKÜMNENDATEL AASTATEL	42
Sotsialistliku võistlus alguse ja periodiseerimise probleemist	45
Sotsialistliku võistluse organiseeri- mise ja juhtimise probleemide kahekümnen- datel aastatel	51
Lõppsõna	79
Resüme	84
Kasutatud kirjandus	88

SISSEJUHATUS

Käesoleval aastal möödub 50 aastat esimese kommunistliku laupäevaku ja 40 aastat massilise sotsialistliku võistluse algusest.

Võistluse rakendamisele uue ühiskonna rajamisel osutas V.I. Lenin olulist tähelepanu. Nii luges Lenin võistluse organiseerimist sotsialistlikel alustel uue ühiskonna reorganiseerimise üheks kõige tähtsamaks ja tänuväärsemaks ülesandeks.¹

V.I. Lenini arvates pidi võistluse organiseerimisele kuuluma samuti väljapaistev koht nõukogude võimujärgse ülesannete hulgas.²

Lenini seisukohad pole oma aktuaalsust kaotanud ka tänapäeval, seda eriti praegu, mil kogu maa valmistub V.I. Lenini 100. sünniaastapäeva pidulikuks tähistamiseks. Käesoleval ajal osutab partei senisest veelgi suuremat tähelepanu sotsialistliku võistluse edasiarendamisele. NLKP Keskkomitee teesides "50 aastat Suurt Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni" rõhutatakse, et kommunismi ülesehitamise ülesannete edukaks la-

¹ V.I. Lenin Artikli "Nõukogude võimu järjekordsed ülesanded" esialgne visand, Teosed, 27. kd., lk. 182.

² Samas, lk. 181.

hendamine eeldab võistluse võimsat arendamist nii majandusliku kui ka kultuurilise ülesehitustöö kõigis lõikudes.³

Esitatut silmas pidades valitigi antud diplomitöö teemaks marksismi klassikute, eriti V.I. Lenini vaated võistlusele sotsialistlikus ühiskonnas ning võistluse praktilise rakendamise probleemid nõukogude võimu esimestel aastakümnetel. Valitud teema on aga tunduvalt ahendatud. Vaatluse alla võetakse ainult võistluse organiseerimine majanduse valdkonnas, eriti tööstuses. Diplomand lähtus siinjuures V.I. Lenini ütlusest, et võistlust majanduse alal on tunduvalt raskem korraldada, kuid sotsialismi eduks on tähtis just majanduse valdkond.⁴ Diplomitöö autor valis tööstuse valdkonna seepärastki, et tööstuse arendamisele kui majanduse alusele pöörati nendel aastatel kõige enam tähelepanu. Samuti etendas töölisklass sotsialismi ehitamisel kõige olulisemat osa.

Nõukogude Liidu tööstuses arenenud võistluse uurimisel arvestas diplomand ka järgmist V.I. Lenini mõtet: "Mida mitmekesisem, seda parem, seda rikkamad on üldised kogemused, seda kindlam ja kiirem on sotsialismi edu, seda kergemini töötab praktika välja - sest ainult praktika võib välja töötada - parimad

³ 50 aastat Suurt Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni. NLKP Keskkomitee teesid, Tallinn, "Eesti Raamat", 1967, lk. 28.

⁴ V.I. Lenin Nõukogude võimu järjekordsed ülesanded, Teosed, 27. kd., lk. 232.

võitlusmeetodid ja - vahendid." ⁵

Teema piiritlemine kahekümnendate-kolmekümnendate aastatega on tingitud sellest asjaolust, et neil aastail pandi alus sotsialistliku võistluse traditsioonidele. Ühtlasi on organiseeritud võistluse edasise arengu mõistmine võimalik ainult siis, kui me õigesti tunnetame algaastail tehtut. Valitud teema kromoloogilisel piiritlemisel peeti silmas samuti asjaolu, et just antud aastate võistluse arengu, võistluse alguse periodiseerimise ja vormide osas on seni avaldatud kirjanduses kõige enam lahkuminekuid. Autor lähtus veel sellestki asjaolust, et just kahekümnendail-kolmekümnendail aastail pandi alus sotsialismi lõplikule võidule Nõukogude Liidus.

Sotsialistliku võistluse alase kirjanduse iseloomustamisele asudes tuleb kohe alguses märkida, et sotsialistliku võistluse kohta on avaldatud sadu raamatuid, publitseeritud tuhandeid artikleid, kaitstud kümneid dissertatsioone. Ainuüksi ajavahemikus 1935 - 1940 ilmus Nõukogude Liidus 4643 raamatut ja ajakirja, üldtiraaziga 49 miljonit eksemplari, mis olid pühendatud stahaanovlikule liikumisele. ⁶ See sundis avaldatud töid kasutama valikuliselt.

⁵ V.I. Lenin. Kuidas organiseerida võistlust? Teosed 27. kd., lk. 381.

⁶ A.Л. Оприщенко. Вопросы социалистического соревнования рабочего класса СССР в советском историографии. В сб. некоторые проблемы истории советского общества, М., "Мысль", 1964, стр. 168.

Ajaloooteaduses võistluse kohta avaldatud vaadete seisukohalt tuleks eelkõige esile tõsta N.B. Lebedeva ja O.I. Škaratani saavutusi.⁷ N.B. Lebedeva ja O.I. Škaratani teene seisneb selles, et nad sotsialistlikus ühiskonnas esineva võistluse analüüsi käigus on käibeale toonud hulgaliselt uusi allikaid. Ühtlasi sisaldub nende töödes originaalseid vaateid.

Võistluse kui objektiivse nähtuse ja võistluse filosoofilise aspekti senisest avarama käsituse poolest väärrib tähelepanu V.P. Zaikini uurimus.⁸

Majandusajalooliste uurimuste hulgas osutas ühe esimese autorina senise sotsialistliku võistluse definitsiooni puudustele tähelepanu N.A. Lohmanenko.⁹ Ühena esimestest analüüsib ta sotsialistliku võistluse olemuse, sisu ja võistluse organiseerimise vormide vahekorda.

Uudse võistluse olemuse käsituse poolest tuleb

7

N.B. Lebedeva, O.I. Škaratan. Очерки истории социалистического соревнования, Лениздат 1966;
O.I. Škaratan. Основные этапы социалистического соревнования в промышленности СССР, "История СССР", 1961, № 5, стр. 53-75.

8

V.P. Zaikin. Соревнование и разделение труда в социалистическом обществе. В сб. экономические проблемы технического прогресса, Изд. Ростовского Университета, 1968, стр. 128-142.

9

N.A. Lohmanenko. Соревнование в социалистическом обществе, Минск, "Высшая школа", 1963.

esile tõsta P.E. Ehinit¹⁰, V.P. Zaikinit ja I.E. Golovkot.¹¹ Diplomitöös käsitlevate probleemide uurimisele aitasid soodustavalt kaasa kuuekümnendatel aastatel ilmunud vastavateemaliste dokumentide kogumike¹² ja teaduslike tööde kogumike¹³ avaldamine.

Suurt abi pakkusid samuti vajaliku kirjanduse väljaselgitamisel vastavateemalised historiograafilised ülevaated.¹⁴

Väärtuslikku materjali leidis diplomand reast Nõukogude Liidu Teaduste Akadeemia poolt väljaantud kogumikest¹⁵, milledes leidsid käsitlemist isiksuse osa tootmiskollektiivis, eriti noorte huvisid ja väärtusi kujundavad tegurid.¹⁶

10 П.Э. Эхин. Социально-экономические предпосылки возникновения соревнования за коммунистический труд. В сб. Движение за коммунистический труд в промышленности СССР, М., Соцэклит, 1962, стр. 32-42.

11 В.П. Зайкин, И.С. Головкин. Влияние товарного производства на соревнование при социализме. Тезисы докладов, Ростов на-Дону 1967.

12 Социалистическое соревнование в СССР 1918-1964 (Документы и материалы профсоюзов), /М./, Профиздат, 1965.

13 Коммунистическая партия вдохновитель и организатор всенародного социалистического соревнования в СССР, М., "Высшая школа", 1961; Ленинские идеи социалистического соревнования в действии, Иркутск, 1962.

14 Л.С. Рогачевская. Движение за коммунистический труд: история и проблемы, М., "Мысль" 1968; А.Л. Оприщенко. Вопросы социалистического соревнования рабочего класса СССР в советской историографии. В сб. Некоторые проблемы истории советского общества, М., "Мысль", 1964, стр. 147-201.

15 Личность при социализме, М., "Наука", 1968; Формирование личности в производственном коллективе, М., "Мысль", 1968.

16 Общество и молодёжь, М., "Молодая гвардия", 1968.

Väga vähe uut suutsid pakkuda aga selliste autorite nagu V.M. Kosatsevi¹⁷, P.Belitšenko¹⁸, E. Strod-
si¹⁹, A. Nazarovi²⁰, G. Jelisejevi ja L.Bljahmani²¹
poolt avaldatud pealkirjade põhjal paljutöötavad uuri-
mused.

Kolmekümnendatel aastatel avaldatud töödest tuleb eel-
kõige esile tõsta partei, valitsuse, komsomoli ja ame-
tiühingu juhtivate organite dokumentide kogumikku²²,
samuti Riikliku Plaanikomitee poolt välja antud statis-
tilise materjali kogumikku.²³ Sellel perioodil avalda-
tud kirjanduse üksikasjalikum analüüs on toodud teises
peatükis.

Hinnatavat abi K. Marxi, F. Engelsi ja V.I. Le-
nini vaadete süsteemi esitamisel osutasid K. Kogeri
teaduslikud uurimused.²⁴

Diplomitöö struktuuri põhjendamisele asudes peab

-
- 17 V.M. Косачев. Социалистическое соревнование и произ-
водительность труда, М., Соцэколиз, 1961.
 - 18 П.Беличенко, Новое в соревновании на селе, М., 1961.
 - 19 Э. Стродс. Соревнование за повышение культуры произ-
водства, М., Профиздат., 1963.
 - 20 А. Назаров. Новое в организации социалистического
соревнования, М., Профиздат, 1961.
 - 21 Г. Елисеев, Л. Бляхман. Ленинские принципы соревно-
вания и современность, "Молодой Коммунист", 1969
№ 4, стр. 2-19.
 - 22 Социалистическое соревнование и ударничество. (Важ-
нейшие постановления руководящих органов партии,
правительства, профсоюзов и комсомола), М., Партиз-
дат 1932.
 - 23 Социалистическое соревнование в промышленности
СССР. Сборник статей, М., Планхозгиз, 1930.
 - 24 К.Когер. О генезисе взгляда В.И.Ленина на соревно-
вание. Ученые записки Тартуского Государственного
Университета, Труды по истории КПСС IУ, Тарту 1968,
стр. 3-27;

nentima, et senini on vähe uuritud võistluse teoreetilist aspekti. Filosoofilises plaanis on võistluse probleemidele lähenenud ainult üksikud eelpoolnimetatud autoritest. Sotsialistliku võistluse mõiste defineerimisel asuvad aga autorid väga erinevatel seisukohtadel. Traditsiooniliseks on kujunenud seisukoht, et võistlus on töötajate maksimaalse aktiivsuse alusel sotsialismi ehitamise kommunistlik meetod.²⁵

Ainukesena teadaolevaist autoreist on N.A. Lohmanenko juhtinud tähelepanu "meetodi" käsituse puudustele, sest meetodi mõiste ise vajab täiendavat lahtimõtestamist.²⁶

Esineb autoreid, kes on püüdnud piiritleda sotsialistliku võistluse mõistet hoopis teisiti. 1957.

aastal esitas nõukogude psühholoog K.N. Kornilov seik. nr. 8 4-da viite lõpp:

K.Koger Mõnda K.Marxi ja F. Engelsi võistluskäsitlusest. Tartu Riikliku Ülikooli toimetised, Tõid NLKP ajaloo alalt V, Tartu 1967, lk. 3-29.

25 Большая Советская Энциклопедия, т. 40, Госнаучиздат "Большая Советская Энциклопедия", 1957, стр. 190; Большая Советская Энциклопедия, т. 52, М., ОТИЗ СССР, 1947, стр. 277; Малая Советская Энциклопедия, т. 8, М., Госнаучиздат 1960, стр. 803; Д. Гуревич. Соревнование как метод вовлечения масс в социалистическое соревнование, "Известия" ЦКВКП(б) 1929, № 13; Социалистическое соревнование в промышленности. Сборник статей, М., Планхозгиз, 1980, стр. 9; А.И. Первомайский. Социалистическое соревнование и воспитание нового человека, М., "Знание", 1968, стр. 4; Külaklubid ja sotsialistlik võistlus, Tallinn, ERK, 1951, lk. 2.

26 Н.А. Лохманенко. Соревнование в социалистическом обществе, Минск, "Высшая школа", 1963, стр. 7.

sukoha, et võistlus on nõukogude inimese kui isiksuse uueks psühholoogiliseks iseärasuseks.²⁷

Võistluse kui objektiivse nähtuse tunnustamisele, mis on tekkinud koos inimühiskonna tekkega ja mis on omane kõikidele sotsiaal-majanduslikele formsatsioonidele on asunud V.P. Zaikin²⁸ ja N.A. Lohmanenko.²⁹ Siinjuures on huvitav konstateerida, et kõigi eelpool esitatud erinevate seisukohtade autorid tsiteerivad V.I. Lenini, K. Marxi ja F. Engelsi vastavaid teoseid või püüavad oma vaateid põhjendada marksismi klassikutele tuginedes. Ent ometi jõutakse väga erinevatele seisukohtadele. Selline vaadete erinevus ja marksismi klassikute vasturääkiv interpreteerimine tingisid paratamatu vajaduse välja selgitada kõigepealt marksismi klassikute lähenemiseviisi võistlusele. Öeldut arvestades, seadiski autor endale ülesandeks:

- 1) välja selgitada marksismi klassikute vaated võistlusele sotsialistlikus ühiskonnas;
- 2) üksikasjalikumalt analüüsida töökooperatsioonis tekkinud võistluse probleeme;
- 3) marksismi klassikute metodoloogiliselt positsioonilt lähtudes analüüsida Nõukogude Liidu tööstuses kahekümnendatel-kolmekümnendatel aastatel organiseeritud sot-

²⁷ K.Н. Корнилов. Причины изучения психологии личности советского человека, "Вопросы психологии" 1957, № 5; стр. 141.

²⁸ В.П. Зайкин. Соревнование и разделение труда в социалистическом обществе. В сб. Экономические проблемы технического прогресса в СССР, изд. Ростовского Университета, 1968, стр. 128.

²⁹ Н.А. Лохманенко. Соревнование в социалистическом обществе, Минск, "Высшая школа", 1963, стр. 9.

sialistliku võistluse praktikat.

Diplomitöö teema omapärast, valitud probleemide kronoloogilisest ja loogilisest aspektist lähtudes, leidis autor olevat vajaliku jagada töö kahte peatükki.

Esimeses peatükis leiavad käsitlemist marksismi klassikute vaated võistlusele sotsialistlikus ühiskonnas. Peamine tähelepanu on suunatud V.I. Lenini vaadete analüüsile, sest Lenin arendas edasi Marxi ja Engelsi dialektilist võistluskäsitlust uutes konkreetsetes ajaloolistes tingimustes.

Teine peatükk, mis on pealkirjastatud "Võistluse arengu probleeme Nõukogude Liidus kahekümnendatel-kolmekümnendatel aastatel", on jaotatud kaheks osaks.

Esimeses paragrahvis vaadeldakse sotsialistliku võistluse alguse ja periodiseerimise probleemi.

Teises käsitletakse sotsialistliku võistluse organiseerimise praktikat Nõukogude Liidus kuni kolmekümnendate aastate keskpaigani.

Raskustena, mis kerkisid üles antud töö kirjutamisel, tuleb kõigepealt märkida suurt segadust, selliste terminite nagu "võistlus", "sotsialistlik võistlus" ja "konkurents" mõistmisel ja kasutamisel. Oluliselt raskendasid töö kirjutamist samuti kirjanduses esinevad lahkuminevad arvamused võistluse alguse, tema periodiseerimise, üksikute sündmuste dateerimise jne. alal.

Esinenud raskustele vaatamata võib nentida, et kaasajaks on kogutud suur faktiline materjal ja omandatud rikkalikud praktilised kogemused selleks, et asuda sotsialistliku võistluse probleemide tõeliselt teaduslikule uurimisele.

I MARKSISMI KLASSIKUD VÕISTLUSEST SOTSIALISTLIKUS ÜHISKONNAS

Sotsialistlikus ühiskonnas esinevat võistlust analüüsivas kirjanduses puudub siiani üksmeel marksistlik-leninliku võistluskäsitluse kohta.

Marxi, Engelsi ja Lenini vaateid võistlusele välja selgitama asudes piiritlegem kõigepealt sellised töömõisted nagu võistlus, konkurents, sotsialistlik võistlus. Seda seepärast, et olemasolevas teaduslikus kirjanduses pole üksmeelt äsjanimetatud mõistete kasutamisel.

Võistlus on sotsiaal-psühholoogiline nähtus, mis filosoofilises plaanis kuulub üldmõistesse võitlus. Võistlus omakorda on üldmõisteks kapitalistliku konkurentsi ja sotsialistliku võistluse mõistetele. Nende mõistete edaspidine täpsustamine, nende olemuse, sisu ja avaldumismehhanismi uurimine vajab veel tõsist teaduslikku uurimist.

Missugustes töödes ja millal on K.Marx ja F.Engels avaldanud oma põhimõttelised seisukohad võistluse kohta sotsialistlikus ühiskonnas?

Võistluse esimene teaduslik käsitlus omistatakse tavaliselt ainuüksi K.Marx'ile.

Autorid väidavad, et juba oma teoses "Filosoofia viletsus"

näitas Marx sotsialistlikus ühiskonnas esineva võistluse ise-loomu.¹

Nagu näitavad viimase aja uurimused², esitas tegelikult oma kaalutlused võistluse kohta F.Engels 1844. aastal avaldatud töös "Visandeid poliitilise ökonoomia kriitikaks".

Antud teoses märkis Engels, et tuleviku ühiskonnas leiab aset tootmise reguleerimine. Vastandlike huvide likvideerimise tulemusena ületatakse subjektiivne konkurents. Võistlus piirdub talle omase mõistliku sfääriga ning põhineb inimloomusele endale.³

Võistlusega seotud probleeme tuleviku ühiskonnas analüüsib Engels veel artiklis "Kommunismi printsiibid".

Engelsi arvates toimuvad uues ühiskonnas muutused mitte üksnes majanduslikes tingimustes, vaid muutub ka inimene ise. Milles seisneb konkreetselt see inimese muutumine?

Kuna toimub tootmise taseme tõus nii tööstuses kui ka põl-

¹ И.И.Чандин. Социалистическое соревнование и новые формы коммунистического труда, М., Соцэкгиз, 1959, стр. 16; Ф.Т.Кротов, Л.В.Фокин, О.И.Шкаратан. Рабочий класс-ведущая сила строительства коммунизма, М., Москва, 1965, стр.125; Н.Б.Лебедева, О.И.Шкаратан. Очерки истории социалистического соревнования, Лениздат 1966, стр. 7-8.

² vt. lähemalt K.Koger. Mõnda K.Marxi ja F.Engelsi võistluskäsitlusest. Tartu Riikliku Ülikooli toimetised. Töid NLKP ajaloo alalt V, Tartu 1967, lk. 4.

³ К. Маркс и Ф. Энгельс, Соч., т.4, стр. 562-563.

lumajanduses, uute tootmisvahendite rakendamine, siis on vaja vastavalt arendada ka inimeste võimeid. Kuna manufaktuurtootmiselt suurtootmisele üle minnes oli vaja uute teadmistega inimesi, siis tootmise uus korraldamine ei saa tugineda ka neile inimestele, kes nad on praegu.⁴

Järelikult majanduse objektiivne areng tingib paratamatult vajadusena ka inimeste muutumise, seab senisest suurema nõudmise nende võimetele.

Antud probleemi juures on kahtlematult kõige väärtuslikumad need F.Engelsi mõtted, mis puudutavad võistlust. Engels on arvamisel, et progress suurtootmises nõuab uues ühiskonnas täiesti uut ühiskondlikku organisatsiooni, milles ei juhi tööstuslikku tootmist üksikud omavahel konkureerivad kapitalistid, vaid kogu ühiskond kõigi oma liikmete osavõtul. Samal ajal kogu selles tegevuses tuginetakse kindlale plaanipärasusele ja toimub kõigi vajaduste arvestamine.⁵

Üeldust järeldeb, et uues ühiskonnas toimub plaanipärane tootmine ja kapitalistliku konkurentsi ületamine. Võistluse seisukohalt ühe väärtuslikuma ideena püstitas Engels antud teoses konkurentsi võimalikkuse üleminekul sotsialismile. Konkurents pidi tema arvates toimuma sotsialistliku, riikliku tööstuse ja erakapitalistliku tööstuse vahel.⁶

Nagu ajaloo arengukäik hiljem tõestas Nõukogudemaa kogemuste põhjal, leidis konkurents aset üleminekul kapitalismilt

4 К. Маркс и Ф. Энгельс, Сор., т. 4, стр. 335

5 Там же, стр. 330.

6 Там же, стр. 332.

sotsialismile, ning küsimus tõsteti probleemina päevakorda V.I.Lenini poolt nepi ajajärgul.

Kõneldes võistlusest tulevases ühiskonnas, on Engels seisukohal, et uues ühiskonnas on oluliseks teguriks tootmise reguleerimine, kus leiab aset kogu ühiskonna huvide ja vajaduste rahuldamine, ning üleminekuperioodi nähtusena jääb püsima konkurents.

Ülalesitatuga piirduvadgi F.Engelsi kõige üldisemad vaated võistlusele sotsialistlikus ühiskonnas.

Olles välja selgitanud Engelsi vaated võistlusele sotsialistlikus ühiskonnas, püüame analüüsida Marxi võistluskäsitlust tuleviku ühiskonnas, kuna enamuse autorite arvates olevat just Marx esimesena ära näidanud võistluse iseloomu sotsialistlikus ühiskonnas. Millist faktilist materjali kasutavad autorid oma vaadete põhjendamiseks?

Esitame siinkohal antud konseptsiooni püstitanud autorite vaated.

1959. aastal ilmunud I.I.Tšangli monograafiast "Sotsialistlik võistlus ja kommunistliku töö uued vormid" võime leida, et juba Karl Marx andis teadusliku idee konkurentsi muutumisest võistluseks. V.I.Lenin ainult süvendas ja arendas edasised teaduslikku motiveeringut. Konkurentsi, - mis on võistlus kasumi pärast, mis on seotud turuga - kaotamine, ei tähenda veel võistluse kaotamist üldse. Vastupidi. Kapitalismi hävitamine kutsus esile vajalikkuse ja lõi ka võimalikkuse üldrahvaliku võistluse organiseerimiseks, mitte kasumi, vaid produktide loomise külluse ja kõigi inimeste vajaduste täieliku rahuldamise nimel.⁷

Sama mõtte, kuid veelgi avarama interpreteeringuga esitab

Valgevene majandusteadlane ja sotsialistliku võistluse uurija N.A.Lohmanenko oma töös "Võistlus sotsialistlikus ühiskonnas". Autori arvates Marx näitas ära, et koos kapitalismi hävitamisega konkurentsi asemele, mis on võistlus kasumi pärast, tuleb tõeline võistlus, võistlus üldise heaolu ja rikkuse nimel.⁸

Sotsialistliku võistluse uurijate poolt on esitatud ka selline arvamus: "Juba Marxi poolt formuleeriti sotsialismis oleva võistluse peamine joon, selleks on tööstuslik võistlus, mille eesmärgiks on saada maksimaalne hulk vajalikku produkti kõigi vajaduste rahuldamiseks. Kui kodanlus oma tegevuses sünnitab ebainimliku konkurentsi, siis proletariaat, luues uue korra, organiseerib tööstusliku võistluse".⁹

Tsiteeritud autorite seisukohtadest nähtub:

- juba K.Marx põhjendas teaduslikult konkurentsi asendamise võistlusega;
- sotsialismis organiseeritakse üldrahvalik võistlus, mille eesmärgiks ei ole kasum;
- proletariaat loob tööstusliku võistluse;
- tööstusliku võistluse eesmärgiks on luua maksimaalsel hulgal produkte;

⁷ И. И. Чанкин. Социалистическое соревнование и новые формы коммунистического труда, М., Союзкиз, 1959, стр. 16.

⁸ Н. А. Лохманенко. Соревнование в социалистическом обществе, Минск, "Восьмая школа", 1963, стр. 11.

⁹ Ф. Т. Кротов, Л. Р. Фокин, О. И. Шкаратап. Рабочий класс - ведущая сила строительства коммунизма, М., "Мысль", 1965, стр. 124.

- sotsialismis tuleb tõeline võistlus, mille eesmärgiks on üldine heaolu ja rikkus.

Antud vaadetest nähtub, et Marx määras ära tööstusliku võistluse ajaloolise koha, mis saab olla ainult sotsialismis, eesmärgiga anda maksimaalsel hulgal produktsiooni.

Selline on K.Marxi seisukohtade interpreteerimine kaasaja autorite poolt. Esitatud tsitaatide kõige pealiskaudsemgi võrdlus näitab nende suhteliselt suurt mõttelist sarnasust, mille lähtemomendiks tuleb arvata I.I.Tšangli poolt 1959. aastal avaldatud vaated. Kuna kõik autorid on viidanud K.Marxi "Filosoofia viletsuse" kindlatele lehekülgedele, jääb vaid üle pöörduda vahetu lähteallika poole.

Antud teose originaali ja tõlgete tekstoloogiline analüüs on üksikasjalikult tehtud K.Kogeri artiklis "Mõnda K.Marxi ja F.Engelsi võistluskäsitlusest". Analüüsi põhjal jõuab K.Koger järeldusele, et autorite poolt on aset leidnud K.Marxi mõtete ebaõige interpreteerimine, mida on võimaldanud mitteadekvaatne venekeelne tõlge. See võimaldab aru saada, et tulevases ühiskonnas saab olema tööstuslik võistlus ning selle võistluse eesmärgiks peab olema ilmtingimata produkt.¹⁰

Kuna Marxi "Filosoofia viletsuse" lehekülgedel¹¹ ei ole

¹⁰ K.Koger. Mõnda K.Marxi ja F.Engelsi võistluskäsitlusest. Tartu Riikliku Ülikooli toimetised. Töid NLKP ajaloo alalt V, Tartu 1967, lk. 24-25.

¹¹ Kui armunu otseseks kire objektiks on naine, siis on tööstusliku võistluse otseseks objektiks produkt, mitte aga kasum. Konkurents ei ole tööstuslik võistlus, vaid kaubanduslik võistlus. Meie ajal käib tööstuslik võistlus ainult kauban-

iseloomustanud sotsialistlikus ühiskonnas esinevat võistlust ega ära näidanud selle võistluse konkreetset eesmärki, siis need seisukohad, mis püüavad seda väita, ei ole õiged.

Küll aga tõstab Marx antud teoses konkurentsi ja võistluse esile kui objektiivselt olemasolevad ühiskondlikud nähtused. Marx osutas Proudhoni veale, mis seisnes konkurentsi (võistluse) kategooriate subjektivistlikus käsitlemises. Proudhon lõi konkurentsi "oma peas"¹². Marx näitas aga, et konkurents on ajalooline nähtus, mitte inimhinge igavene paratamatu vajadus in partibus infidelium.¹³

Nii Engels kui ka Marx käsitlesid võistlust (konkurentsi) objektiivse, ühiskonna arengus paratamatult esineva nähtusena. Oma analüüsis lähtusid nad rangelt materialismi positsioonidelt.

Olulise probleemina Marxi ja Engelsi võistluskäsitluse mõistmisel on töökooperatsioonis tekkiva võistluse analüüs. "Kapitali" esimeses köites analüüsib Marx võistlust seoses töökooperatsiooniga,¹⁴ tööliste ruumilise ühendamise ja koos-

duslike eesmärkide pärast (vt. lähemalt K.Marx. Filosoofia viletsus. Tallinn, "Eesti Raamat", 1964, lk. 106-112).

¹² K.Marx. Kiri P.V.Annenkovile. 28.detsembril 1846. K.Marx "Filosoofia viletsus", lk. 133.

¹³ K.Marx. Filosoofia viletsus. lk. 108.

¹⁴ Töö vormi, kus palju isikuid töötab plaanikindlalt üksteise kõrval ning ühiselt, ühes ja sellessamas tootmisprotsessis või erinevaid, kuid üksteisega seotud tootmisprotsessides, nimetatakse kooperatsiooniks (vt. K.Marx. Kapital I, Tallinn, ERK, 1953, lk. 285).

tööga.

Ühenduses kooperatsiooniga märgib Marx: "Siin on tegemist mitte ainult individuaalse tootliku jõu suurenemisega, vaid erilise tootliku jõu loomisega, mis oma olemuselt on hulga jõud".¹⁵ Analüüsides ühiskondlikus kontaktis loodud uut jõudu, kirjutab Marx: "Peale uue jõu, mis tekib paljude jõudude liitumisest ühiseks jõuks, kutsub juba ainult ühiskondlik kontakt suurema osa tootlike tööde puhul esile võistlust ja eluenergia (animal spirits) erilist elavnemist, mis tõstavad üksikute isikute individuaalset teovõimet, nii et kaksteist inimest üheskoos annavad üheaegse 144-tunnilise tööpäeva jooksul palju suurema koguprodukti, kui kaksteist üksikut töölisi, kellest igaüks töötab 12 tundi või üks tööline, kes töötab 12 päeva järgemööda."¹⁶

Seoses võistlusega, mis tekib ühiskondliku kontakti tõttu, Marx konkretiseerib veelgi eelpool esitatud mõtet, märkides, et töökooperatsioonis tekkiv situatsioon ergutab võistlust üksikute isikute vahel ja pingutab nende eluenergiat ning selle tulemusena annab suurema kogujõu kui üksikute osajõudude summa.¹⁷

Võrreldes üksikute individuaaltööpäevadega toodab kombineeritud tööpäev palju suurema hulga tarbimisväärtust. See efekt saavutatakse Marxi arvates kombineeritud tööpäevas avalduva spetsiifilise tootliku jõu - töö ühiskondliku tootliku

15

K. Marx. Kapital I, lk. 285.

16

sameas, lk. 286.

17

sameas, lk. 288.

jõu abil, kusjuures võistlus etendab olulist osa teiste kombineeritud tööpäeva elementide hulgas.¹⁸

Kooperatsioonist kõneldes lähtub Marx rangelt ajaloolisest olukorrast. Ta ei piiritle kooperatsiooni ainult ühe ühiskondlik-majandusliku formatsiooni raamidega. Kooperatsioon tööprotsessis oli olemas juba inimkonna kultuuri algmeis, mis põhines tootmisvahendite kogukondlikul omandil ja kogukonnaliikmete sugulussidemeil. Antiikne ja keskaegne kooperatsioon põhines otsese võimu ja alluvuse vahekorradel. Seevastu kooperatsiooni kapitalistlik vorm eeldab vaba palgatöölist, mis areneb vastandina killustatud sõltumatute töötajate või väikekaupmeeste tootmisprotsessile. Tööprotsessi muutumine ühiskondlikuks protsessiks on ajalooline paratamatus. Kapitali poolt kasutatakse tööprotsessi ühiskondlik vorm ära kui viis selleks, et tööprotsessi tema tootliku jõu tõstmise abil paremini ekspluateerida.¹⁹

Marxi vaadetest nähtub:

- kooperatsioon tööprotsessis ei ole ainult kapitalismi poolt põhjustatud;
- kooperatsioon eksisteeris inimkonna kultuuri algusest alates, seega ka/võistlus;
temast tulenev
- kapitalismi tingimustes tööprotsess muutub ühiskondlikuks;
- ühiskondlik kontakt kutsub esile võistluse, tootliku jõu tõusu, mis kasutatakse ära ekspluateerimise huvides.

Kõneldes töökooperatsioonist annab Marx sellega ka võtme

18

K.Marx. Kapital I, lk. 288.

19

same, lk. 292-293.

töövõistluse tekke, tema olemuse mõistmiseks. Nagu nähtub, mõistis Marx kooperatsiooni all paljude inimeste plaanikindlat üheaegset koostööd. Kooperatsiooni saavutatud kombineeritud töö tulemused ületavad tunduvalt üksiku isiku töö saavutused.

Marx täpsustab: "Üksiku isiku tööga ei saaks siin kas üldse saavutada kombineeritud töö tulemust või saaks seda saavutada ainult palju pikema ajaga või ainult kääbuslikes mõõtudes".²⁰ Milline on see eriline jõud, mis tagab selliseid silmapaistvaid saavutusi töös?

Marx iseloomustab seda järgmiselt: "Siin on tegemist mitte individuaalse tootliku jõu suurendamisega, vaid erilise tootliku jõu loomisega, mis oma olemuselt on hulga jõud".²¹

Järelikult ühiskondlik kontakt töökooperatsioonis põhjustab massi jõu, mis annab suurema koguprodukti kui individuaalsete jõudude summa.

Ühine töö kooperatsioonis, ühine kontakt teiste inimestega põhjustavadki võistluse tekkimist. Järelikult tuleneb võistlus inimese välisest kontaktist, tema suhtlemisest kaastöölistega. Seega võistluse teke on seotud inimese tegevuse välise keskkonnaga. Ta tuleneb inimese ühiskondlikust tegevusest. Võistlus on inimeste suhtlemise resultaadi, mis ilmneb ühiskondliku tegevuse protsessis, töökooperatsioonis. Ta on sotsiaal-psühholoogiline nähtus.

Millised on nõukogude autorite seisukohad võistluse tekkimise, tema olemuse tõlgitsemisel?

On autoreid, kes märgivad, et võistlus ja kommunistlik

20

K. Marx. Kapital I, lk. 285.

21

sama, lk. 285.

töösse suhtumine kui uus psühholoogiline omapära on omane ainult nõukogude inimesele.²²

Kogumikus "Kommunistliku töö liikumine tööstuses" tuuakse esile mõte, et võistlus on ühiskondlik nähtus, mis tekkis koos inimihiskonna tekkega.²³

Kõrvutame siin veel grupi autorite seisukoha, mis erineb tunduvalt tsiteeritust. Autorid konstateerivad, et võistlus on sotsialismi tähtsamaks seaduspärasuseks. Ta tekib objektiivselt ühiskondliku kontakti tõttu sotsialistlikus tootmisprotsessis.²⁴

Kõigest ülalesitatust kokkuvõtet tehes tuleb öelda, et ei Marx ega ka Engels ei ole võistlust sotsialistlikus ühiskonnas kui terviklikku probleemi analüüsinud ega ammendavat vaadete süsteemi esitanud. Nad käsitlesid võistlust kui objektiivset nähtust. Võistluse materiaalse alusena tõstis Marx esile kooperatsiooni. Seistes ajaloolise materialismi positsioonidel, ei ole nad võistlust seostanud ühe ühiskondlik-majandusliku formatsiooniga.

Üksikindiviidi suhtes on võistluse tekkimine ja tema olemasolu objektiivne, teda väljastpoolt mõjutav tegur. Kuna võistluse teke on otseselt seotud gruppide, inimkollektiivide tegevusega, siis on võistlus sotsiaalspsühholoogiline nähtus.

²² И. Л. Корнилов. Принципы изучения личности советского человека, "Вопросы психологии", 1957 № 5, стр. 141.

²³ Движение за коммунистический труд в промышленности СССР, М. "Союзкиз", 1962, стр. 32.

²⁴ В. Т. Смольков, В. Т. Фридман. Основные этапы развития социалистического соревнования. Всд. Ленинские идеи социалистического соревнования в действии, Црпутьки 1962, стр. 35.

Subjekttiivse faktorina etendab võistluse tekkel olulist osa ka inimese füsioloogilis-psühhilised omadused.

Marxi ja Engelsi tähtsus võistluse probleemi käsitlemisel seisneb selles, et nad on kätte näidanud õiged metodoloogilised suunad küsimuse edaspidiseks teaduslikuks uurimiseks.

V.I.Lenin arendas edasi ja konkretiseeris K.Marxi ja F.Engelsi vaateid võistlusele sotsialistlikus ühiskonnas. Lenin on esitanud oma põhimõttelised seisukohad võistluse kohta järgmistes töedes: "Mis teha?"²⁵, "Kuidas organiseerida võistlust?"²⁶, "Nõukogude võimu järjekordsed ülesanded"²⁷, "Artikli "Nõukogude võimu järjekordsed ülesanded" esialgne visand",²⁸ samuti reas teistes artiklites ja esinemistel.

Oma töedes Lenin näitab võimalused tõeliselt massilise võistluse arenguks, on antud teaduslik käsitus tema organiseerimiseks ja avatud metodoloogilised alused võistluse ajaloo arengu uurimiseks Nõukogude Liidus.

V.I. Lenini ulatuslik kirjanduslik pärand on andnud ja annab hulgaliselt mõtteid tema interpreteerijaile. Esitamise siinkohal seisukohti, mis on kõige enam levinud traditsiooni-

²⁵
V.I.Lenin. Mis teha?, Teosed, 5. kd., lk.

²⁶
V.I.Lenin. Kuidas organiseerida võistlust, Teosed, 26. kd., lk. 373-382.

²⁷
V.I.Lenin. Nõukogude võimu järjekordsed ülesanded, Teosed, 27. kd., lk. 209-247.

²⁸
V.I.Lenin. Artikli "Nõukogude võimu järjekordsed ülesanded" esialgne visand, Teosed, 27. kd., lk. 178-193.

lises sotsialistliku võistluse alases kirjanduses. A.L.Oprištšenko oma sotsialistliku võistluse ajaloo arengu ülevaates esitab seisukoha: "V.I.Lenin avastas võistluse kui meetodi kommunistliku ühiskonna ehitamiseks masside maksimaalse aktiivsuse alusel."²⁹

Võrdluseks esitame grupi autorite vaated, mis tunduvalt lähevad lahku eelpolesitatust: "Marx avas võistluse iseloomu, näitas tema ajaloolise koha, näitas vastuolud konkurentsi ja võistluse vahel. Edasine võistlusteooria läbitöötamine on seotud V.I. Lenini nimega, kes kaks kuud pärast Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võitu esmakordselt avaldas oma arvamust artiklis "Kuidas organiseerida võistlust?"³⁰

Nende kahe seisukoha kõrvutamine iseloomustab seda vastuolulisust, mis valitseb sotsialistlikku võistlust käsitlevas teaduslikus kirjanduses.

Osa autoreid on seisukohal, et:

- Lenin avastas võistluse kui meetodi kommunismi ülesehitamiseks;
- võistlus kui meetod tugineb masside maksimaalsele aktiivsusele;

Tunnistades võistluse meetodiks, asuvad need autorid sub-

²⁹ И. А. Оприштшэнко. Вопросы социалистического соревнования рабочих класса СССР в советской историографии. В сб. Некоторые проблемы истории советского общества, М., "Москв", 1964, стр. 149.

³⁰ Ф. Т. Кротов, Л. В. Фокин, О. И. Шкаратап. Рабочий класс - ведущая сила строительства коммунизма, М., "Москв", 1965, стр. 125.

jektivistlikel seisukohtadel ja omistavad ka V.I. Leninile sellise käsitlemise. Teiselt poolt, näidates, et võistluse avas alles Lenin, ignoreerivad nad kõike seda, mis oli varem juba välja töötatud Marxi ja Engelsi poolt.

Teise grupi autorite ekslikud seisukohad leidsid käsitlemist juba eespool.

Kuna diplomitöö autor seadis endale eesmärgiks analüüsida Lenini vaateid võistlusele sotsialistlikus ühiskonnas, siis kõik see, mida on Lenin öelnud võistluse kohta üldse, siinkohal käsitlemist ei leia.³¹

Juba 1902. aastal artiklis "Mis teha?" Lenin püstitas esmakordselt printsipiaalselt võistluse organiseerimise vajaduse partei propaganda- ja agitatsioonitöös. Mõte kerkis üles seoses võistlusega mõnede sotsiaaldemokraatide vildakate vaadete vastu. Masside aktiivsuse tõstmisel, nende revolutsioonilisel ettevalmistamisel tuli parteitöös ära kasutada selline masside tegevust stimuleeriv tegur, nagu võistlus. Kusjuures teadlikkuse ja aktiivsuse tõstmisel olulist osa peab etendama ajaleht. "Faktilist sidet hakkaks looma juba üksnes ajalehe (kui see pälviks ajalehe nime, s.o. ilmuks regulaarselt ja mitte kord kuus nagu ilmuvad paksud ajakirjad, vaid neli korda

31

Võistlust kapitalistlikus ühiskonnas, kapitalistlikku konkurentsi ja monopoli on üksikasjalikult käsitleanud K. Koger oma töös "Lenini vaadete genees võistlusele." (К. Когер.

О генезисе взгляда В.И. Ленина на соревнование. Ученые записки Пермского Государственного Университета. Период по истории КПСС IV, Пермь 1968, стр. 3-10.)

kuus) levitamise funktsioon. Kohalik töö muutuks palju rikkaks ja mitmekülgsemaks: kogu Venemaalt kogutud poliitilised ja majanduslikud paljastused annaksid vaimset toitu töölistele kõigil kutsealadel Iga vihapuhangut, iga demonstratsiooni hinnatakse ja arutatakse igast küljest Venemaa kõigis osades, esile kutsudes soovi teistest mitte maha jääda, teha teistest paremini - (meie, sotsialistid, ei hülga sugugi iga võistlust, iga "konkurentsi" üldse.) - ... "32

Lenin toob sellega esile sotsialistide printsiipiaalse suhtumise võistlusesse üldse. Antud Lenini mõttest ilmneb, et ajaleht peab saama selleks vahendiks, mis aitab võistlust õhutada, teda ära kasutada masside loomingulise aktiivsuse tõstmisel, proletaarse revolutsiooni ettevalmistamisel.

Juba siit ilmneb, kuivõrd olulise tähtsusega on ajakirjanduse veergudel kogemuste vahetamine, mis ühelt poolt õhutab masside loomingulist aktiivsust, teiselt poolt aga takistab varemtehtu uuesti "leiutamist". Hiljem sotsialistliku võistluse praktilise organiseerimise probleeme analüüsides peabki Lenin üheks olulisemaks printsiibiks avalikkuse tagamist.

Enne 1917. aastat pöördus Lenin veelkord tagasi probleemi juurde, kuidas organiseerida võistlust parteitöös. 1916. aastal avaldatud artiklis "Pahempoolsete tsimmervaldlaste ülesanded" näitab Lenin võistluse osa lendlehtede levitamisel. "Oma mõju viimiseks rahvahulkadesse peab partei asuma süstemaatiliselt välja andma tasuta väljajagatavaid lendlehti, mis selgitavad rahvahulkadele, et revolutsiooniline proletariaat võitleb Šveit-

si sotsialistliku ümberkujundamise eest ... Organiseerida kõigi parteisektsioonide ja eriti noorsooorganisatsioonide avalikku võistlust selliste lendlehtede levitamiseks, teostada agitatsiooni tänavate viisi, majades ja korterites; suurendada tähelepanu ja energiat, mis on pööratud agitatsiooni teostamisele maatöölise, sulaste ja päevaliste seas, samuti aaga talupoegade kehvema osa seas, kes ei eksploateri palgatöölisi ega rikastu elukallidusest, vaid kannatab selle all."³³

Esitatud mõttest selgub, et:

- on vaja organiseerida võistlust;
- parteisektsioonide ja noorsooorganisatsioonide vaheline võistlus peab olema avalik;
- võistluse käigus tuleb levitada lendlehti, mis omakorda aktiveerivad laiu rahvahulki poliitilisele võistlusele;
- informatsiooni avalikkus tagada lendlehtede kaudu.

Oktoobrikuul perioodil V.I. Lenin seob võistluse organiseerimise poliitika valdkonnaga. Ta läheneb võistlusele kui objektiivsele nähtusele, mida on vaja õhutada, juhtida. Kuidas teda organiseerida? Sellele küsimusele Lenin antud perioodil veel konkreetselt tähelepanu ei pööra. Põhimised võistluse organiseerimise printsiibid töötab ta välja tunduvalt hiljem artiklis "Kuidas organiseerida võistlust?"

Marksistliku võistluskäsitluse edasiarendamise seisukohalt jõuame Lenini tegevuse kõige viljakamasse perioodi, mis hõlmab aastaid 1917-1918. Viibides 1917. aasta detsembris puhkusel

33

V.I. Lenin. Pahempoolsete tsimmervaldlaste ülesanded Šveitsi Sotsiaaldemokraatlikus Parteis, Teosed, 23. kd., lk. 130.

Soomes, visandas Lenin muuhulgas artikli "Kuidas organiseerida võistlust?" Esialgu jäi artikkel avaldamata. Ta "ununes" rohkem kui kümneks aastaks ja "avastati" alles 1929. aastal, mil ta VL(b)P Keskkomitee loal avaldati ajalehes "Pravda". Seega kõik, mis oli seal väärtuslikku, mida V.I. Lenin nägi ette võistluse praktiliseks organiseerimiseks, jäi laiale avalikkusele teadmatuks.

Antud artiklis Lenin püstitas ülesande võistluse praktiliseks rakendamiseks, tema ärakasutamiseks sotsialistlikus ühiskonnas. Ta on ka ainuke artikkel, mille Lenin spetsiaalselt kirjutas võistluse organiseerimise kohta.

Lenini mõtted võistluse organiseerimisest sotsialistlikel alustel jõudsid esmakordselt laiema avalikkuse ette VK(b)P VII kongressil, mis toimus 1918. aasta 6.-8. märtsini. "Programmi projekti mustandvisandis", mis jagati kõigile delegaatidele tutvumiseks,³⁴ leiame sellise mõtte: "Mitmesuguste (kõigi) meie maa tarbimise ja tootmise kommuunide vahel võistluse organiseerimine organiseerituse, distsipliini ja tööviljakuse pidevaks tõstmiseks kõrgeimale tehnikale üleminekuks, töö ja saaduste kokkuhoiuks, tööpäeva järk-järguliseks lühendamiseks 6 tunnini ööpäevas, kõigi palkade ja töötasude järk-järguliseks võrdsustamiseks kõigil kutsealadel ja kõigis kategooriates."³⁵

Kronoloogiliselt järgmiseks artikliks, kus Lenin on kä-

³⁴ Сегодний экстенсивный кризис ПТК(Ф). Март 1918 года. Сменорабочий день, И. Точновизгач, 1962, стр. 139, 144, 185.

³⁵ "Kommunist" nr. 5, 9. märtsil 1918. aastal.

V.I. Lenin. Programmi projekti mustandvisand, Teosed, 27. kd., lk. 133.

sitlenud võistluse organiseerimist sotsialistlikus ühiskonnas, on artikli "Nõukogude võimu järjekordsed ülesanded" esialgne visand. Kuigi Lenin dikteeris artikli 28. märtsil 1918. aastal, avaldati see esmakordselt alles 1929. aasta 14. aprillil.³⁶

Järgmiseks ulatuslikumaks artikliks, kus võistluse organiseerimisele on pühendatud eraldi osa, on "Nõukogude võimu järjekordsed ülesanded", mis avaldati 28. aprillil 1918. aastal. - Seega loetletud artiklitest ainuke, mis publitseeriti Lenini eluajal.

Perioodil 1917-1918 töötab Lenin välja oma seisukohad võistluse praktiliseks organiseerimiseks. Hiljem, nepi aastail, tuleb Lenin veel võistluse probleemide juurde tagasi, nüüd juba uuel tasemel, arvestades konkreetset ajaloolist olukorda.

Võistluse organiseerimisel pööras Lenin suurt tähelepanu proletariaadi riigi osale. Juba artiklis "Kuidas organiseerida võistlust?" fikseeris Lenin riigi ülesanded: "Praegu, kus võimul on sotsialistlik valitsus, on meie ülesanne organiseerida võistlust."³⁷ Võistluse organiseerimist sotsialistlikel alustel pidas Lenin üheks ühiskonna reorganiseerimise kõige tähtsamaks ja tänuväärsemaks ülesandeks,³⁸ mis tuleb üles seada riikliku ülesandena.³⁹

³⁶ Nimetatud artiklist avaldati ainult järgmised peatükid: X (poolikult), XI, XII ja XIII.

³⁷ V.I. Lenin. Kuidas organiseerida võistlust?, Teosed 26. kd., lk. 273.

³⁸ V.I. Lenin. Artikli "Nõukogude võimu järjekordsed ülesanded" esialgne visand, Teosed, 27. kd., lk. 182.

³⁹ Samas, lk. 184.

Kuidas proletaarne riik pidi organiseerima võistlust?

Selleks oli vaja rakendada järgmisi printsiipe:

- kindlustada avalikkus, mis annab kõigile ... võimaluse tutvuda sellega, kuidas nimelt on toimunud majanduslik arendamine mitmesugustes maakohtades;
- kindlustada võimalus võrrelda tulemusi, mis on saavutatud;
- kindlustada võimalus praktiliselt korrata saavutatut;
- kindlustada võimalus vahetada materiaalseid jõude ja inimjõude;⁴⁰
- rakendada parimate materiaalsel ja moraalset stimuleerimist.⁴¹

Et tagada nende põhimiste printsiipide rakendamine võistluse organiseerimisel, pidas Lenin oluliseks sammuks demokraatliku tsentralismi teostamist. See aga eeldab "mitte ainult kohalike iseärasuste, vaid ka kohaliku algatuse täielikult takistamatut arenemist, eeldab ühise eesmärgi poole liikumise teede, meetodite ja vahendite mitmekesisust."⁴²

See aga eeldab paratamatut suurmajapidamisele üleminekut. Et aga minna üle suurmajapidamisele, selleks tuli konfiskeerida mõisamaad, natsionaliseerida pangad, vabrikud, tehased, kehtestada töölist kontroll, organiseerida elanikkond tarbimisühis-
tuisse.

40

V.I. Lenin. Artikli "Nõukogude võimu järjekordsed ülesanded" esialgne visand, Teosed, 27. kd., lk. 183-184.

41

V.I. Lenin. Nõukogude võimu järjekordsed ülesanded, Teosed, 27. kd., lk. 233.

42

V.I. Lenin. Artikli "Nõukogude võimu järjekordsed ülesanded" esialgne visand, Teosed, 27. kd., lk. 183.

"Alles nüüd saab luua laiad võimalused ettevõtlikkuse, võistluse ja julge pealehakkamise ilmutamiseks, ... kus võib end näidata tööinimene, võib end sirgu ajada, võib tunda end inimesena. Töö ise peab tuginema kõige uusima tehnika ja kultuuri saavutustele."⁴³

Artiklis "Nõukogude võimu järjekordsed ülesanded" esitab Lenin sotsialistide suhtumise võistlusesse: "Sotsialistide kallaletungid pole kunagi olnud suunatud võistluse kui niisuguse vastu, vaid ainult konkurentsi vastu."⁴⁴ Sama mõtet Lenin veelgi konkretiseerib. Ta ei vastanda võistlust ega konkurentsi, vaid esitab konkurentsi kui olemuselt kitsamat. "Konkurentsi aga on võistluse erivorm, mis on omane kapitalistlikule ühiskonnale ja mis seisneb selles, et üksikud tootjad ..., võitlevad koha pärast turul. Konkurentsi kui ainult tootjate turuga seotud võistluse hävitamine ei tähenda veel sugugi võistluse hävitamist..."⁴⁵

Lenin määras konkurentsi kui võistluse eri vormi. Samuti näitas Lenin ära konkurentsi ajaloolised piirid, see tähendab, tema seose kaubatootmisega, turuga. Kaubatootmise kadumine eeldab ka konkurentsi kadumist, kuid see ei tähenda sugugi veel võistluse kadumist.

Nagu näitas Nõukogudemaa praktika, ei toimunud vahetut üleminekut kapitalismilt sotsialismi. Oli pikk üleminekuperiood, mil eksisteerisid veel kaubatootmine, turg - järelilikult püsis

⁴³ V.I. Lenin. Kuidas organiseerida võistlust?, Teosed, 26. kd., lk. 374.

⁴⁴ V.I. Lenin. Artikli "Nõukogude võimu järjekordsed ülesanded" esialgne visand, Teosed, 27. kd., lk. 181-182.

⁴⁵ Samas, lk. 182.

ka konkurents.

Oma ettekandes Moskva kubermangu parteikonverentsil 1921. aastal Lenin juhibki tähelepanu sellele, et uues olukorras ei saa kõne alla tulla otsene üleminek sotsialistlikule ülesehitustööle, vaid järk-järguline üleminek kapitalismilt sotsialismile raharingluse, kaubanduse ja riikliku reguleerimise kaudu.⁴⁶

Siinkohal tahaks veelkord tähelepanu juhtida F. Engelsi ettenägelikkusele, kes juba 1840-ndatel aastatel juhtis tähelepanu konkurentsi olemasolule ülemineku perioodil, mil konkurents pidi toimima sotsialistliku riikliku tööstuse ja erakapitalistliku tööstuse vahel.⁴⁷

Uued majanduslikud tingimused, mis hakkasid kehtima Nõukogudemaal 1921 aasta kevadest alates, seadsid V.I. Lenini ja bolševike partei ette konkreetsed probleemid, sealhulgas ka võistluse küsimused. Antud olukorras ei piisanud enam sellest, et olla "revolutsionäär ja sotsialismi pooldaja või üldse kommunist", ei piisanud kapitalismi abstraktselt vastuseadmisest sotsialismile, vaid tuli süveneda konkreetsesse olukorda ja osata "esile tõsta kõige olulisemat arengujoones."⁴⁸ Antud olukorras kirjutab Lenin: "Tuleb osata leida igal erilisel momendil see eriline ahela lüli, millest tuleb kõigest jõust

46

V.I. Lenin. Uuest majanduspoliitikast. Ettekanne Moskva kubermangu VII parteikonverentsil 29. okt. 1921, Teosed, 33. kd., lk. 63.

47 Л. Маркс и Ф. Энгельс, Соч., т. 4, с. 332.

48

V.I. Lenin. Nõukogude võimu järjekordsed ülesanded, Teosed, 27. kd., lk. 245.

kinni haarata, et kinni hoida kogu ahelat ja kindlalt ettevalmistada üleminekut järgmisele lülile, kusjuures lülide järjekord, nende vorm, nende kinnitusviis, nende erinevus üksteisest sündmuste ajaloolises ahelas ei ole nii lihtsad ega kohmakad kui tavalise sepa valmistatud ahelas."⁴⁹

Lenin konkretiseerib veelgi ja rõhutab, et arvestatakse kapitalismilt sotsialismile üleminekuajaperioodi iseärasusi. Ta rõhutab, et tööviljakuse tõstmisele asudes tuleb "arvestada kapitalismilt sotsialismile üleminekuaja iseärasusi, mis nõuavad, et pandaks alus võistluse sotsialistlikule organiseerimisele."⁵⁰

Lenin asub siin kindlalt historismi positsioonidel, kuna ta rõhutab võistluse organiseerimisel sotsialistlikel alustel konkreetse ajaloolise olukorra ja siit tulenevate ühiskonna arengu spetsiifiliste seaduspärasuste silmaspidamist.

Oluliseks võtmeks, miks Lenin hakkas kahekümnendate aastate algul võistlust käsitlema kui üht võitluse alaliiki, on Lenini poolt avaldatud mõte - kapitalismilt sotsialismile üleminekul on vaja arvestada sellist põhilist küsimust nagu seda on klassivõitlus, poliitilise võimu vallutamine tööliklassi poolt.⁵¹ Järelikult kahe erineva süsteemi, sotsialismi ja kapitalismi vaheliste suhete seisukohalt ei ole see ainult võist-

49

V.I. Lenin. Nõukogude võimu järjekordsed ülesanded, Teosed, 27. kd., lk. 245.

50

Samas, lk. 231.

51

V.I. Lenin. Kooperatsioonist, Teosed, 33. kd., lk. 433.

lus, vaid on meeleheitlik, pöörane, kui mitte viimane, siis sellele lähedane võitlus elu ja surma peale kapitalismi ja kommunismi vahel.⁵²

Sellega Lenin nendib fakti, et võistluse loomuse areng sõltub objektiivsete sotsiaalsete tingimuste arengust, sõltub klassivõitlusest.

Ka teistes oma artiklites osutab Lenin tähelepanu uut liiki, erilisele võistlusele, mis tekkis kapitalistliku ja sotsialistliku tootmisviisi majandussektorite vahel, kapitalistliku ja sotsialistliku formatsiooni vahel.⁵³ Sotsialistlike, riiklike ja kapitalistlike ettevõtete, segaettevõtete ja erasektori, sotsialistliku sektori ja erasektori, organiseeritud kaubanduse ja stiihilise turu võistlusest kõneldes rõhutab Lenin, et siin toimub otsustav võistlus, see on tõsine võistlus, on võitlus.⁵⁴

Seda "tõsist võistlust" peab Lenin silmas, kui ta räägib sõja kandumisest uuele pinnale, majanduslikule pinnale. See on "omamoodi sõda kahe tootmisviisi, kahe formatsiooni, kahe majanduse - kommunistliku ja kapitalistliku - sõjaline võistlus".⁵⁵

52

V.I. Lenin. VK(b)P Keskkomitee poliitiline aruanne. 27.märtsil (XI kongressile). Teosed, 33 kd., lk. 258.

53

V.I. Lenin. Kõne VK(b)P Moskva organisatsiooni aktiivi koosolekul 6. detsembril 1920, Teosed, 31. kd., lk. 419.

54

V.I. Lenin. VK(b)P Keskkomitee poliitiline aruanne VK(b)P XI kongressile 27.märtsil, Teosed, 33 kd., lk. 245, 247, 248, 250, 259, 261.

55

V.I. Lenin. Kõne VK(b)P Moskva organisatsiooni aktiivi koosolekul 6. detsembril 1920, Teosed, 31 kd., 419.

Uus võistluse olukord seisnes selles, et kapitalistid otseselt peale ei tunginud, kuid see uus olukord baseerus kapitalistliku ühiskonna ja tekkiva sotsialistliku ühiskonna, kahe lepitamatu vaenuliku klassi võitlusel,⁵⁶ see oli võitlus suureva kapitalismi ja sündiva sotsialismi vahel.⁵⁷

Konkreetsed majanduslikud ja poliitilised tingimused, mis kujunesid välja Nõukogudemaal kahekümnendate aastate algul, võimaldasid Leninil konstateerida, et sotsialismi suhtes on meie seisukohad põhjalikult muutunud. See põhjalik muutus seisnes selles, et varem me asetasime ja pidimegi asetama raskuspunkti poliitilisele võitlusele. Nüüd on aga see raskuspunkt kandunud üle rahulikule "kultuuritööle" st. majanduslike vahetkordade valdkonda.⁵⁸

Olukorras, kus riigivõim oli proletariaadi käes, kus omandiõigus kõige tähtsamatele tootmisvahenditele oli riigi valduses, nägi Lenin ette sellise majanduspoliitika elluviimise, kus kommunistid rakendavad kaubanduslikke, kapitalistlikke meetodeid, kus kujuneb kapitalismi ja sotsialismi vaheline võistlus,⁵⁹ Reaalset olukorda arvestades nägi Lenin, et otsest üleminekut sotsialismile ei saanud toimuda, kuna üleminek puht sotsialistlikule majandusele ja puht sotsialistlikule jaotusele

⁵⁶ V.I. Lenin. VK(b)P Keskkomitee poliitiline aruanne VK(b)P XI kongressile 27. märtsil, Teosed, 33 kd., lk. 258, 259.

⁵⁷ V.I. Lenin. Majandus ja poliitika proletariaadi diktatuuri ajajärgul, Teosed, 30 kd., lk. 84.

⁵⁸ V.I. Lenin. Kooperatsioonist, Teosed, 33. kd., lk. 434.

⁵⁹ V.I. Lenin. VK(b)P Keskkomitee poliitiline aruanne VK(b)P XI kongressile 27. märtsil, Teosed, 33. kd. lk. 243.

ei olnud veel võimalik, kuigi poliitilised eeldused selleks olid olemas.⁶⁰

Ilmselt kehtib see väide ka VK(b)P VII kongressi programmi projekti mustandvisandis leiduva võrdsustava töötasustamise kohta.⁶¹ Praktika näitas, et võrdsustav töötasustamine tootmiskommunides ei õigustanud end.

Lenin ei sidunud võistluse organiseerimise võimalusi ainult tootmise sfääriga. Kirjas Hariduse rahvakomissariaadile⁶² 1919. aastal sisaldub järgmine mõte: "Raamatukogundus, mis hõlmab muudugi "lugemistaresid" igasuguseid lugemislaudu jne. nõuab eelkõige võistluse organiseerimist üksikute kubermangude, gruppide, lugemislaudade jne. vahel."⁶³

Kõige olulisemaks pidas Lenin siiski võistlust majanduslikul alal. "Ja just nõukogude organisatsioon, minnes üle kodanliku vabariigi formaalselt demokraatiliselt töörahvahulkade tõelisele osavõtule valitsemisest, seab esmakordselt võistluse laiemale alusele. Poliitilisel alal on seda palju kergem korral-

60

V.I. Lenin. Kooperatsioonist, Teosed, 33. kd., lk. 434.

61

Programmi projekti mustandvisandis märkis Lenin; "Mitmesuguste (kõigi) meie maa tarbimise ja tootmise kommunide vahel võistluse organiseerimine ... kõigi palkade ja töötasude järk-järguliseks võrdsustamiseks kõigil kutsealadel ja kõigis kategooriates (vt. V.I. Lenin Programmi projekti mustandvisand, Teosed, 27. kd., lk. 133).

62

Lenini poolt kirjutatud kiri 1919 aasta veebruaris leidis avaldamist 1933. aastal.

63

V.I. Lenin. Kiri Hariduse rahvakomissariaadile, Teosed, 28. kd., lk. 420.

dada kui majanduslikul alal, kuid sotsialismi eduks on tähtis just viimane."⁶⁴

Mitte asjatult ei tõstnud Lenin esikohale võistluse organiseerimist majanduslikul alal, kuna just majanduslikud probleemid vajasisid kõige pakilisemat lahendamist. Ühiskonna jõukus ja riigi tugevus tuleneb eelkõige just materiaalse tootmise arengust. Noorel nõukogude riigil oli aga hädasti vaja ületada oma majanduslik mahajäämus, et saavutada võit sisevaenlaste üle ja panna end maksma välissuhetes. Seepärast oli just majanduslikus tegevuses, hoolimata raskustest ja situatsiooni keerukusest, vaja võistluse organiseerimisele pöörata kõige enam tähelepanu.

Niisugused on V.I. Lenini vaated võistlusele sotsialistlikus ühiskonnas.

Jääb veel lahendada mõningad probleemid, mis puudutavad Lenini lähenemist võistlusele. Nagu eespool näitasime, väidab osa autoreid nagu oleks Lenin avastanud võistluse kui kommunismi ehitamise meetodi.

Lenin on küll kasutanud "meetodi" terminit seoses võistlusega, kuid hoopis teises tähenduses.

Artiklis "Nõukogude võimu järjekordsed ülesanded" juhib Lenin tähelepanu ajakirjandusele kui sotsialistliku ülesehitustöö tööriistale, mille ülesandeks on eeskujulike kommuunide uurimine, nende majandusliku tegevuse meetodite tutvustamine.⁶⁵

⁶⁴ V.I. Lenin. Nõukogude võimu järjekordsed ülesanded, Teosed, 27. kd., lk. 232.

⁶⁵ V.I. Lenin. Nõukogude võimu järjekordsed ülesanded, Teosed, 27. kd., lk. 233.

Meetodi terminit on Lenin kasutanud ka poliitilises aruandes VK(b)P XI kongressile. "Meil luuakse nüüd segaühinguid... mis nagu ka kogu meie riiklik kaubandus ja kogu meie uus majanduspoliitika on kaubanduslike meetodite, kapitalistlike meetodite rakendamine, meie, kommunistide poolt. Neil on ka see tähendus, et siin kujuneb kapitalistlike meetodite ja meie meetodite tegelik võistlus."⁶⁶ Seega arvamus, et Lenin on saastanud võistluse meetodiga, st. vaadelnud teda subjektiivse nähtusena, ei pea paika.

V.I. Lenini poolt esitatud vaadete arengu võistlusele sotsialistlikus ühiskonnas, võib jagada ajaliselt kahte suurde etappi.

Esimesel etapil (1902-1918) Lenin esitab oma printsiipiaalsed seisukohad võistlusele uues ühiskonnas. Ta näitab kätte võistluse konkreetsed organiseerimiseprintsipiid, andes seega konkreetseid näpunäiteid võistluse juhtimiseks.

Teisel etapil (1918-1923) on iseloomulik Lenini praktiline tegevus võistluse juhtimisel. Võistluse küsimuste käsitlemise dialektilise arengu seisukohalt on see periood kõige olulisem. Lenin jätkab marksistlike vaadete edasiarendamist konkreetses ajaloolises olukorras - üleminekul kapitalismilt sotsialismile.

Rõhutades võistluse objektiivset iseloomu kutsub Lenin võistlust õhutama, arendama, laiemale alusele viima.

Kuigi Lenin nägi võistluse organiseerimise võimalusi erinevates inimtegevuse valdkondades, pidas ta kõige olulisemaks

66

V.I. Lenin. VK(b)P Keskkomitee poliitiline aruanne VK(b)P

XI kongressile 27. märtsil, Teosed, 33. kd., lk. 243.

ikkagi võistlust majanduslikul alal.

II VÕISTLUSE ARENGU PROBLEEME NÕUKOGUDE LIIDUS

KAHEKÜMNENDATEL-KOLMEKÜMNENDATEL

AASTATTEL

Nagu V.I. Lenini vaadetest nähtus, luges Lenin võistluse organiseerimist majanduslikul alal sotsialistliku riigi üheks olulisemaks ülesandeks.

Enne kui asuda võistluse praktilise organiseerimise küsimuste juurde tööstuses, esitame lühiülevaate kahekümnendail-kolmekümnendail aastail ilmunud sotsialistlikule võistlusele pühendatud ühiskondlik-poliitilisest ja majanduslikust kirjandusest.

Antud ajajärgul ajaloolased pea-aegu üldsegi ei tundnud huvi masside loomingulise aktiivsuse vastu. Oma tähelepanekuid jagasid trükisõnas eelkõige partei, nõukogude ja ametiühingute töötajad.

Tööraha hulkade loomingulise aktiivsuse tõus leidis kajastamist peamiselt populaarsetes väljaannetes. Need olid agitatsioonilis-propagandistliku sisuga¹ ja olid mõeldud laiadele rahvahulkadele. Sel perioodil toimus peamiselt faktilise materjali kogumine.

¹ С. Микулина. Соревнование масс, М.-Л. 1929; А. Рождественский. Выше знамя социалистического соревнования, М, "Молодая гвардия", 1931.

Riikliku Plaanikomitee initsiatiivil.²

Piirduti ainult statistiliste näitajate avaldamisega, mille abil teostati töölisklassi loominguulise aktiivsuse tõusu, uut moodi suhtumist töösse jne. Peamine tähelepanu oli suunatud majandusliku efektiivsuse näitamisele. See on ka mõistetav, kuna majanduslikud tulemused alluvad kergemini arvestustele ja kokkuvõtete tegemisele. Võistluse efektiivsusega seotud probleemide teaduslikku läbitöötamist veel ei toimunud.³

Töölisklassi ajaloo plaanipärane uurimine algas kahekümnendate aastate teisel poolel. Otsustavat osa etendasid materjali kogumisel ja läbitöötamisel Marxi-Engelsi ja Lenini Instituudid.⁴

Hakatakse avaldama partei, ametiühingute ja komсомoli juhtivate organite dokumentide kogumikke.⁵ Ühiseks jooneks kolmekümnendatel aastatel ilmunud kirjandusele on see, et neis omistatakse võistlusele määrav osa viisaastaku plaaniliste ülesannete täitmisel.⁶

² Социалистическое соревнование в промышленности СССР. Сборник статей, М., Планхозгиз, 1930.

³ Н.А. Оприщенко. Вопросы социалистического соревнования рабочего класса СССР в советской историографии. В сб. Некоторые проблемы истории советского общества, М., "Мысль", 1964, стр. 151-152.

⁴ Л.В. Иванов. У истоков советской исторической науки, М., "Мысль", 1968, стр. 150.

⁵ Социалистическое соревнование и ударничество (Важнейшие постановления руководящих органов партии, правительства, профсоюзов и комсомола, М., Партиздат, 1932.

⁶ А. Капустни, А. Мильруд. Три года социалистического соревнования масс, М.-Л. "Партиздат" 1932, стр. 19 - 20; В. Ольхов. За живое руководство социалистическим соревнованием, М., ВЦСПС, 1930, стр. 24.

Ka kahekümnendatel aastatel on ajaloolaste huviobjektist kõrvale jäänud sotsialistlikel alustel organiseeritud võistluse ja töölühulkade loomingulise aktiivsuse küsimused.

Antud perioodil ilmunud kirjanduse võib tinglikult jaotada kolme suurde gruppi:

- partei, - ametiühingute ja majandusorganite dokumendid ja materjalid;
- majanduslikud ja ajaloolis-majanduslikud uurimused;
- populaarsed ja propagandistlikud brošüürid ja artiklid.⁷

Sarnaselt võib süstematiseerida kogu ilmunud sotsialistliku võistluse alase kirjanduse kuni 1950-te aastate alguseni, mil eraldi gruppi hakkavad moodustama ajaloolased teaduslikud uurimused.⁸

Kokkuvõtteks märkigem, et kahekümnendail-kolmekümnendail aastail avaldatud raamatutest kannab enamus populaarset-propagandistlikku iseloomu, millistes on eriti rikkalikult elulisi näiteid, hulgaliselt faktilist materjali ettevõtete elust ja tegevusest, kirjutatud on nad ilmekas keeles.

Masside kasvatajana ja mobiliseerijana etendas avaldatud kirjandus kahtlematult tähtsat osa.

⁷ Н.А. Оприщенко. Вопросы социалистического соревнования рабочего класса СССР в советской историографии. В сб. Некоторые проблемы истории советского общества, М., "Мысль", 1964, стр. 152.

⁸ Там же, стр. 153.

Sotsialistliku võistluse, alguse ja periodiseerimise probleemist.

Millal algas võistlus sotsialistlikel alustel Nõukogude Liidus? See küsimus tõuseb paratamatult iga sotsialistliku võistluse uurija ette. Seda seepärast, et võistluse alguse väljaselgitamine annab võtme kogu järgneva sotsialistliku võistluse ajaloo mõistmiseks.

Nagu esimese peatüki analüüsist ilmnes, tõstis V.I. Lenin esmakordselt ametlikult võistluse organiseerimise vajalikkuse üles VK(b)P VII kongressi programmi projekti mustandvisandis. Tema artikkel "Nõukogude võimu järjekordsed ülesanded" ilmus samuti 1918. aastal. Kas tõesti nendes sisalduvad mõtted võistluse organiseerimise kohta ei leidnud mingit vastukaja töölishulkade poolt?

Vastuse saamiseks pöördugem sotsialistliku võistluse uurijate publitseeritud seisukohtade poole.

G. Veinberg tegi 1930. aastal ühena esimestest katse dateerida sotsialistliku võistluse algus ja periodiseerida võistluse areng.

Autori arvates algas sotsialistlik võistlus 1926. aastal ühiskondlik-tootmisalaste ülevaatustega ettevõtete ja tervete rajoonide vahel. Esimene etapp lõpeb 1929. aastal. Kogu esimest etappi iseloomustab tema

arvates stiihilisus ja paraaditsemine.

Teine etapp algab 1929. aasta kevadel, mil töö-
lishulgad saavad teadlikuks, et sotsialistliku võistlu-
se lepingute sõlmimine kohustab töötama uut moodi. Il-
muvad uued töö organiseerimise vormid, lööktöö brigaa-
did. Kolmandat etappi (kronoloogiliselt ei ole piirit-
letud) iseloomustab autor laialdaste töörahvahulkade
võistluse astumisega.⁹

Autor süstematiseerib sotsialistlikku võistlust
erinevate põhimõtete alusel. Esimesel ja teisel etapil
võtab ta aluseks teadlikkuse, kolmandal aga massilisuse.

Kolmekümnendatel aastatel publitseeritud autori-
te vaadetest esitame siinkohal veel M. Eskini seisuko-
had, mis ta avaldas 1936. aastal.

Autori arvates hõlmab võistluse esimene etapp
aastaid 1929-1930, mil lööktööbrigaadid saavad massi-
listeks.

Teist etappi piiritleb autor aastatega 1931-1932.

Kolmas etapp langeb kokku üleminekuga esimeselt
viisaastakult teisele.

Sotsialistliku võistluse neljas etapp on seotud
stahhaanovliku liikumise tekke ja arenguga.

Autor juhib õigesti tähelepanu erinevatele võist-
luse organiseerimise vormidele, mis ilmnesisid eri etap-
pidel.¹⁰

⁹ Т. Вейнберг. Социалистическое соревнование и задачи
ударных бригад, М., ВЦСПС, 1930, стр. 55.

¹⁰ М. Эскин. Основные пути развития социалистических
форм труда, М., Соцэкгиз, 1936, стр. 58-58.

Tsiteeritud autorite seisukohtadest ilmneb, et nad alustavad sotsialistliku võistluse alguse ja tema arengu periodiseerimist vähemalt kahekümnendate aastate teisest poolest või 1929. aastast. Järelikult ei arva nad siia hulka kommunistlike laupäevakute algust. Sõjaeelsete uurijate võistluse arengu periodiseeringud aga ei ühtu enamuses tänapäeva autorite vaadetega.

Kaasaja autorid¹¹ alustavad sotsialistliku võistluse arengu periodiseerimisel alati kommunistlikest laupäevakutest, põhjendades oma seisukohta sellega, et juba Lenin juhtis artiklis "Suur algatus" sellele tähelepanu.

Tuleb nentida, et Lenin ei ole samastanud nimetatud artiklis sotsialistlikku võistlust kommunistlike laupäevakutega. Lenin isegi ei kasuta sellist terminit nagu "sotsialistlik võistlus".

Küll aga märgib Lenin, et kommunistlike laupäevakute tähtsus on seepärast määratu suur, et nad näitavad tööliste teadlikku suhtumist töösse, uuele töödistsipliinile üleminekut¹², et nad on tasuta töö ühiskonna heaks.¹³

Siinkohal esitame rea pärast sõjajärgsete autorite seisukohti.

¹¹ Esineb ka erinevaid seisukohti. Näiteks O.I. Škaratani arvates algas sotsialistlik võistlus 1929. aastal. (Vt. lähemalt) O.I. Шкаратан. Основные этапы социалистического соревнования в промышленности СССР, "История СССР", 1961, № 5; В.Ефимкин. Так начиналась соревнование, "Экономическая газета", 1969, № 17;

¹² V.I.Lenin. Suur algatus, Teosed, 29.kd., lk. 391.

¹³ Samas, lk. 398.

Majandusteadlane G. Esvtafjev väidab 1944. aastal, et sotsialistliku võistluse esimene etapp algab "suurest algatusest" (1919) ja kestab kuni VK(b)P XVI konverentsini.

Teine etapp haarab massilise sotsialistliku võistluse väljakujunemise ja selle arengu aastad kuni stahaanovliku liikumise alguseni.

Kolmas etapp langeb kokku stahaanovliku liikumisega.¹⁴

Analoogselt on sotsialistliku võistluse arengut süstematiseerinud ka Valgevene majandusteadlane N.A. Lohmaneneko.

Võistluse arengu jaotab ta nelja suurde etappi:

- kommunistlikud laupäevakud;
- lööktöö kujunemine ja arenemine;
- stahaanovlik liikumine
- massiline kommunistliku töö liikumine¹⁵.

Ülalesitatud autoritest sootuks erinevatel seisukohtadel on S.R. Geršberg ja L.B. Genkin.

S.R. Geršbergi arvates algas sotsialistlik võistlus juba 1917. aasta viimastel kuudel. Oma seisukoha kinnituseks toob autor fakti, et 10. novembri ööl sõitis V.I.Lenin Putlovi tehasesse, kus andis töölistele üles-

¹⁴

Г.Евстафьев. Социалистическое соревнование источник роста экономической и военной мощи СССР, М. 1944, стр. 15-19.

¹⁵

Н.А. Лохманенко, Соревнование в социалистическом обществе, Минск "Высшая школа" 1963, стр. 16.

šande kiirendada soomusrongi ehitamist revolutsioonilise Petrogradi kaitseks. See oli nõukogude võimu esimene ülesanne ja töölised asusid üleva vaimustusega selle täitmisele. Putlovlaste ennastsalgav töö juba tookord sisaldas endas uue, sotsialistliku töösse suhtumise algeid.¹⁶

Kuigi Gersberg samastab siin võistluse uue töösse suhtumisega, st. vaatleb võistlust kui subjektiivset nähtust, on fakt iseenesest huvitav. Teatud mõttes eesmärgipäraselt organiseeritud töö, mis püstitati V.I. Lenini poolt, sisaldas endas töökooperatsioonist tulevane objektiivse, tegeliku võistluse organiseerimist, suunamist.

Küllaltki põhjendatud ja huvitava seisukoha esitab ajaloo teaduste doktor L.B. Genkin. Autor märgib, et terminit "sotsialistlik võistlus" võib 1917. aasta lõpu ja 1918. aasta alguse töölisorganisatsioonide dokumentides kohata väga harva, kuigi võistlus oli juba alanud. Võistlust lihtsalt ei nimetatud nii.¹⁷

Oma seisukoha kinnituseks esitab ta võistluse juhtimise printsiipe, mida tol perioodil kasutati.

Ajakirjandus, seinalehed, tööliiskoosolekud¹⁸ need vormid tagasid töö tulemuste tutvustamise, nende võrd-

¹⁶ С.Р. Гершберг. Руководство Коммунистической партии движением новаторов промышленности (1935-1941), М., 1956, стр. 14.

¹⁷ Л.Б. Генкин. Становление новой дисциплины труда, /М.7/, Профиздат, 1967, стр. 162.

¹⁸ Там же стр. 163.

Sotsialistliku võistluse organiseerimise ja
juhtimise probleeme kahekümnendatel-kolmekümnendatel
aastatel

Nagu K. Marxi vaadete analüüsist ilmnes, tekib töökooperatsioonis ühisest kontaktist tingituna eriline nähtus - võistlus. Võistlus on objektiivne nähtus, kuna töökooperatsioon ise kujuneb välja objektiivselt, konkreetses ajaloolises olukorras. Seega esines tegelik võistlus, st. võistlus kui objektiivne nähtus, Nõukogudemaa tööstuses tema algaastaist alates.

Küsimus on ainult selles, kas võistlust võimendati, kas võistluse juhtimisel sotsialistlikel alustel kasutati V.I. Lenini poolt näidatud printsiipe: avalikkust, tulemuste võrreldavust, võimalust saavutatut praktiliselt korrata, materiaalsete ja inimjõudude vahetamise võimalust, materiaalsel ja moraalset stimuleerimist.

Võistluse praktilise organiseerimise ülesanne Nõukogude vabariigis seati kohalike võimuorganite ette 1918. aasta 4. mai Ülevenemaalise Kesktäitevkomitee Presiidiumi ringkirjaga¹⁹, millele olid lisatud V.I. Lenini "Kuus teesi Nõukogude võimu järjekordsete ülesannete kohta".²⁰

¹⁹ В.И. Ленин, ИСС, т. 36, стр. 605, примечание II5.

²⁰ V.I. Lenin, Teosed, 27. kd., lk. 283-286.

Kuidas sellele reageeriti?

19181 aasta juulis pöördus Põhjarajooni Rahva-
majanduse Nõukogu kirjaga rea Petrogradi ettevõtete poo-
le.²¹ Kirjas soovitati süstemaatiliselt koostada ja väl-
ja panna diagramme, tabeleid, kontrollköveraaid, kus
oleksid kajastamist leidnud töötootlikkus teatud tseh-
hides või töökodades, nende edusammud ja puudused, ko-
gu tegelik olukord. Sellised tabelid pidid rippuma töö-
kojas kõige silmapaistvamal kohal ja pidid olema nii
koostatud, et neist oleks aru saanud ka kirjaoskamatu
tööline.

Samas väljendati veendumust, et kui töölisel on
pidevalt silmade ees ta "südametunnistus", siis ta võ-
tab end kokku.²²

~~Avalikkust rõhutades kutsuti võistlust õhutama,
teda võimendada.~~

Siin arvestati selliseid võistlust võimendavaid
tegureid, nagu:

- töötajate tegevuse avalik kõrvutamise ja võrd-
lemine;
- kokkuvõtete tegemise konkreetsus, selgus.

Ka metallitöölise Ametiühingu Keskkomitee pöör-
dus 1918. aastal kohalike organisatsioonide poole üles-
kutsega välja selgitada paremini sisustatud ettevõtted,

²¹ vt. lähemalt. Л.Б. Генкин. Становление новой дисциплины труда, /М./, Профиздат, 1967, стр. 164.

²² Там же , стр. 164.

reorganiseerida nad ja teha neist eeskujud teistele tehastele.²³

Huvipakkuvad on Uraalis ettevõetud abinõud. Ob- lasti ametiühingu nõukogu võttis vastu otsuse, kus näh- ti ette, et tehase juhtkond igal nädalal või vähemalt üks kord kuus peab välja panema teated kokkuvõtetest töökoja, tsehhi, ettevõtte töö tootlikkuse ja üldse tootmise käigu kohta, selleks et töölised omaksid pi- devat ülevaadet saavutatust. Nimetatud teated tuli väl- ja panna kõige silmapaistvamates kohtades. Töödistsip- liini rikkujad tuli kanda häbinimekirja ja arutada nen- de küsimust tööliiskoosolekutel.²⁴

Kuigi siin ei ole juttu otseselt võistlusest, on selle dokumendi mõte arusaadav. Elkõige sisaldub siin nõue sisse viia kokkuvõtete tegemine alates tsehhist kuni ettevõteteni tervikuna, selleks et töölisel oleks alati konkreetne ülevaade töösaavutustest selles all- üksuses, kus ta töötab ja et tööline omaks ka ülevaadet tulemustest ettevõttes tervikuna. Tal oleks sellega võimalus võrrelda enda ja naabri töösaavutusi.

Ühe olulise võistlust võimendava tegurina on siin esile toodud veel informatsiooni pidevus võistluspart- nerite tegevusest ja tagajärgedest.

Tervikuna võttes see ongi võistluse organiseeri-

²³ Л.Б. Генкин. Становление новой дисциплины труда, /М./, Профиздат 1967, стр. 164.

²⁴ Л.Б. Генкин. Становление новой дисциплины труда, /М./, Профиздат, 1967, стр. 164-165.

mine, kuigi terminit "sotsialistlik võistlus" ei ole kordagi kasutatud. Sellega olid astunud esimesed sammud võistluse organiseerimiseks sotsialistlikel alustel Nõukogudemaa tööstuses.

Olulist tähtsust sotsialistliku võistluse praktilisel rakendamisel omas ÜK(b)P IX kongress, mis toimus 1920. aastal. Kongressi resolutsioonis "Majandusliku ülesehitustöö järjekordsed ülesanded" on spetsiaalse alapunktina välja toodud "Töövõistlus".²⁵

Partei IX kongressi poolt vastuvõetud otsus on leninlike ideede suur võit. Sellega partei avaldas esmakordselt ~~olitsiya~~premaalselt oma seisukoha töövõistluse organiseerimise kohta.

Otsuses on fikseeritud, et nüüd, kus tootmisvahendid on natsionaliseeritud, võib töövõistlus, ilma et ta kahjustaks solidaarsust, ainult suurendada üldist tööproduktide summat.²⁶

Samas märgitakse ära ka võistluse organiseerimise teed ja vahendid:

- võistlus on tööviljakuse tõstmise võimas stiimul;
- premiaalsüsteem on võistluse ergutamise vahend;
- võistluse suunamine ja juhtimine peab kujunema ametiühingute ja majandusorganite hoolika organiseerimise, tähelepaneliku uurimise objektiks.²⁷

²⁵ NLKP kongresside, konverentside ja keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, I. osa, Tallinn, ERK, 1956, lk. 479.

²⁶ Samas,

²⁷ Samas.

Partei direktiivid said otsesteks juhtnöörideks võistluse edasisel praktilisel organiseerimisel.

Pikal Kodusõja ja sellele järgneval ülesehitustöö perioodil etendas võistluse organiseerimisel olulist osa ajakirjandus.

"Ajaleht", kirjutab Lenin, "peab muutuma võitlusorganiks, kes esiteks ei piirdu meie majanduse kohta regulaarsete ja õigete andmete toomisega, vaid ka (teiseks) analüüsib neid andmeid, töötab neid teaduslikult läbi selleks, et saada õigeid jõudlusi tööstuse jne. juhtimiseks, ja lõpuks, kolmandaks, kes virgutab kõiki majanduse rinde töötajaid, taotleb punktipealset aruandlust, kiites heaks edukat tööd ja mõistes avalikkuse ees hukka antud ettevõtte või asutuse või majandusharu jms. lohakaid, mahajäänud oskamataid töötajaid."²⁸

Seega ajaleht pidi tagama võistluse õhutamise avalikkuse, aruandluse, paremate esiletõstmise ja informatsiooni pidevuse kaudu.

Mitte alati ei suutnud ajakirjandus rahuldada temale pandud nõudeid. "Ajaleht annab suure hulga kõige väärtuslikumat materjali, eriti statistilist materjali meie majanduse jaoks. Kuid see materjal kannatab kahe puuduse all: ta on juhuslik, puudulik, süsteemitu ja peab selle läbi töötamata, analüüsimata."²⁹

²⁸ V.I. Lenin. Kiri ajalehe "Ekonomitšeskaja Žizn" toimetusele, Teosed, 33. kd., lk. 16.

²⁹ V.I. Lenin. Kiri ajalehe "Ekonomitšeskaja Žizn" toimetusele, Teosed 33. kd., lk. 16.

Võitlus uue töödistsipliini eest oli antud perioodil üks olulisemaid küsimusi majanduspoliitikas. See oli terav klassivõitlus, võitlus mineviku pärandiga. Neil aastail oli vaja töolist harjutada uut moodi töötama, oli vaja tõsta tema eneseusaldust, äratada tema loomingulisust.

Töölise loomingulise initsiatiivi äratamisel etendasid olulist osa ühiskondlik-tootmisalased ülevaatused.

Esimene selline ülevaatus korraldati Tveri Na-hatehases Nr. 4 1926. aasta suvel.³⁰

Ülevaatusel ajal tutvustasid töölised ajakirjanduse kaudu eesrindlikke töövõtteid, tegid ratsionaliseerimissetpanekuid eesmärgiga kiirendada tootmise käiku, välja selgitada tootmise edukust pidurdavad tegurid.

See oli töölise loomingulise aktiivsuse, nende initsiatiivi äratamine, selleks et lahendada tootmises esilekerkinud raskusi.

Selline nägi ülevaatus välja Tveris. Ülevaatused ei tarvitsenud sugugi üksteist dubleerida. Erinevates piirkondades oli nende lahendus erinev, kuid eesmärk oli ühine - õpetada töolist tundma end ise tootmise organiseerijana, äratada temas usku oma jõusse, levitada eesrindlikke töökogemusi, muuta töölise suhtumist töösse.

Nii ühiskondlik-tootmisalased ülevaatused kui ka

³⁰ "История СССР" в двух сериях, двенадцати томах, т. 8, М., "Наука", 1967, стр. 412.

tootmisalased konkursid olid lokaalse iseloomuga. Neid ei organiseeritud pidevalt, vaid episoodiliselt. Nende kaudu teostatav teadlik võistluse organiseerimine ei olnud pidev.

Peale eelpoolmärgitud episoodiliste sotsialistliku töö organiseerimise vormide moodustati 1926. aastal Moskva Kaasani raudtee kommunistlike noorte poolt esimene püsiv vorm - lööktööbrigaad.³¹ Brigaadis kehtis põhimõte "kvalifitseeritud tööline õpetab mitte kvalifitseeritud." Endine tööjaotuse süsteem korraldati ümber, mis võimaldas tõsta tööviljakust. See oli vana- de tsehhi traditsioonide lõhkumine ja selles võitluses vanaga, kus loodud brigaad õigustas end.

Ka vanad staažikad töölised hakkasid moodustama oma löökbrigaade. Esimene brigaad loodi Leningradi tehases, "Ravenstvo" 1928. aastal.³²

Oma arengus tegi lööktöölise liikumine läbi rea astmeid ja arenes erinevates vormides. Enamlevinud olid lööktööbrigaadid, - kollektiivid (tsehhid, ettevõtted), ühiskondlikud puksiirid, tootmiskommuunid jne.³³

Nimetatud brigaadid olid sotsialistliku töö organiseerimise vormid industrialiseerimise esimestel aastatel.³⁴

³¹ Л.С. Рогачевская. Движение за коммунистический труд: история и проблемы, М., "Мысль" 1968, стр. 43.

³² "История СССР" т. 8., М., "Наука", 1967, стр. 414.

³³ Н.А. Лохманенко. Соревнование в социалистическом обществе, Минск "Высшая школа", 1963, стр. 56.

³⁴ Н.В. Корнилов. На решающем этапе, Изд. МГУ, 1968 стр. 65.

Ajakirjanduse kaudu levitati brigaadide poolt saavutatud eesrindlike kogemusi. Eesrindlaste poolt saavutatu sundis tahtmatult ka mahajääjail oma reserve ja võimalusi kaaluma ja eessammujate eeskujule järgnema.³⁵

Niisüs kogu pikk periood, alates Oktoobrirevolutsiooni võidust, kuni 1929. aastani oli ettevalmistav ajajärk, mille jooksul töölised õppisid eelkõige tööd organiseerima, õppisid töötama uutes tingimustes, orienteeruma täiesti uutes olukordades.

V.I. Lenini artikkel "Kuidas organiseerida võistlust?" leidis seega ettevalmistatud pinnase, nii et võis saada teoks võistluse organiseerimine tõeliselt massilises ulatuses.

Lenini artikkel "Kuidas organiseerida võistlust?", mis avaldati 20. jaanuaril 1929. aastal, oli otsene pöördumine iga töölise poole eraldi selleks, et anda kogu jõud viisaastaku ennetähtaegseks täitmiseks. Avaldatud 10 aastat peale kirjutamist oleks ta nagu vahetult ilmunud Lenini sulest - niivõrd aktuaalsed olid probleemid, mis seal püstitati.

Selle artikli sisuliseks täienduseks ja võistluse organiseerimise konkretiseerimiseks on artikli "Nõukogude võimu järjekordsed ülesanded" esialgne visand", mis ilmus 1929. aasta 14. aprillil.

³⁵ Н. Гаврилов. Хозрасчет, социалистическое соревнование и ударничество, М., "Московский рабочий", 1931, стр. 21.

Artiklis esitab Lenin kontsentreeritult võistluse organiseerimise printsiibid: avalikkus, võrreldavus, kogemuste kordamise võimalus, materiaalse ja inimjõu vahetamise võimalus, stimuleerimine.³⁶

Lenini poolt esitatud printsiibid võistluse organiseerimiseks sotsialistlikel alustel on nagu põhjuslikkuse ahel. Ühe printsiibi rikkumine või ignoreerimine toob kaasa loodetust erinevate tulemuste saavutamise. Tõepoolest avalikkuse printsiibi tähtsus on siin ilmne.

Vähem tähtsat osa võistluse teadlikul organiseerimisel ei etenda ka efektiivne stimuleerimine. Juba partei IX kongress juhtis tähelepanu paremate töötajate materiaalse stimuleerimise vajalikkusele, pidades seda "üheks võistluse organiseerimise võimsaks vahendiks".³⁷

Resolutsioonis on märgitud veel: "Püüdlük ja kohusetruu tööline peab olema varustatud paremini kui hooletu tööline. Selleks ... üks osa kubermangu rahvamajanduse nõukogu alluvuses olevate üldriiklike ettevõtete toodangu ülejäägist, s.o. sellest osast, mis on toodetud üle teatavate plaaniülesannete, läheb lisanormina jaotamisele kubermangu elanikkonnale, esmajoones sellele elanikkonna osale, kes on otseselt kindlustanud ettevõtte tootlikkuse."³⁸

³⁶ V.I. Lenin. Artikli "Nõukogude võimu järjekordsed ülesanded" esialgne visand, Teosed, 27.kd., lk. 183-184.

³⁷ NLKP kongresside, konverentside ja keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused I osa, Tallinn, ERK, 1956, lk. 479.

³⁸ Samas.

Stimuleerimise vajadust rõhutab Lenin ka oma poolemikas Trotskiga 1920. aastal. Ta märgib: "... kui rääkida lõõktööst, siis anna ka leiba ja riideid ja liha."³⁹

Esimese viisaastaku jooksul eraldati lõõktöölisele rahalisi preemiaid, tasuta tuusikuid sanatooriumidesse, talonge defitsiitsetele kaupadele jne.⁴⁰

Loetletud printsiipide õige rakendamine sotsialistliku võistluse organiseerimisel pidi tagama tema tõeliselt massilise arengu.

Milliste konkreetsete sammudega vastas tööliklass partei üleskutsele?

26. jaanuaril 1929 pöördus "Komsomolskaja Pravda" töölisnoorsoo poole üleskutsega organiseerida üleliiduline sotsialistlik võistlus omahinna alandamise ja kvaliteedi tõstmise nimel.⁴¹

Vastuseks üleskutsele hakkasid töölisnoored organiseerima initsiatiivgruppe, ülesandega välja selgitada praagi põhjused ja normaalset tööd takistavad tegurid. Suure töö võitluses puudustega tegid noorte "kerge ratsaväe" salgad.

Kuidas reageerisid noorte poolt algatatule vanemad, staažikad töölised?

39

V.И. Ленин. ПСС, т. 42, стр. 212.

40

"История СССР", т. 8, М., "Наука", 1967, стр. 467.

41

Л.С. Рогачевская. Движение за коммунистический труд: история и проблемы, М., "Мысль", 1968; стр. 91.

Olukorrast ülevaate saamiseks on meil vaja analüüsida vabrikutöölise koosseisu.

Üldise faktina on teada, et töölisklassi hulgas oli 1929-ndal aastal märgata töödistsipliini langust.⁴² Massilised tööluusid, vastutustundetu suhtumine töösse, joomingud. Ainuüksi tööluuside arvel sai riik 1928/29 tootmisaastal kahju 300 miljonit rubla.⁴³

See on seletatav sellega, et seoses kollektiviseerimisega siirdus maalt linna hulgaliselt talupoegi, eriti nende hulgas, kes suhtusid eelarvamustega kollektiviseerimisse ja üldse Nõukogude võimu poolt teostatavasse poliitikasse. Selle tõttu vabriku-tehasetöölise arv ajavahemikus 1923-1929 kasvas 2 korda, ulatuses 1929. aasta lõpuks 3 miljoni inimeseni. Neist enam kui pooled ei pärinenud põliste proletaarlaste hulgas ja enam kui viiendikul oli oma maa ja majapidamine.⁴⁴

Samal ajal oli juurdekasv üksikute tähtsamate tööstusharude kaupa järgmine: ajavahemikul 1926-1929 kasvas töölise ja insenertehniliste töötajate arv mustmetallurgias 48000 võrra, masinaehituses 120000 võrra, kivisöetööstuses 83000 võrra.

Hoolimata tööstuse laienemisest, uute tööstusharude tekkest, töölisklassi arvulise koosseisu suurenemisest püsis terava probleemina päevakorral tööpuudus.

42 Л.С. Рогачевская. Движение за коммунистический труд: история и проблемы, М., "Мысль" 1968, стр. 48.

43 В.Ольхов. За живое руководство социалистическим соревнованием, М., ВЦСПС; 1930, стр. 15.

44 Л.С.Рогачевская. Движение за коммунистический труд: история, проблемы. М., "Мысль" 1968, стр. 48.

1926. aasta detsembris oli tööbörssi andmeil enam kui üks miljon töötut, kelle hulk kahe järgmise aasta jooksul veelgi kasvas 300000 võrra. Kvalifitseeritud tööliste arv ei ületanud 1/5 töötute üldarvust.⁴⁵

Seega moodustasid enamuse ilma kindla erialata inimesed, enamuses talupojad, kelle soov oli lihtsalt linnast tööd saada.

On loomulik, et kõik need, kellel oli oma maalapp ja majapidamine - ja nende hulk, ei olnud sugugi väike - tõid tööliklassi ridadesse kaasa väikekonanliku ideoloogiat, mis leidis oma väljenduse ükskõiksuses sotsialistliku majanduse vastu.

Teise küllaltki olulise põhjusena, mis halvas töölishulkade aktiivsust, viis neid passiivsele suhtumisele partei poolt ettevõetud sammudesse võistluse organiseerimisel, oli ÜAÜKN-s valitseva parempoolse kallaku tegevus, millise suuna eesotsas seisis M.P. Tomski.

Milles seisnes nende kahjulik tegevus? Belkõige selles, et nad seisid vastu partei poolt kavandatud tempodele sotsialismi ehitamisel. Nende tegevus läks isegi niikaugemale, et püüti ametiühingud vastandada parteile, viia nad välja parteilise juhtimise alt. Ei pooldatud ka ametiühingute osavõttu sotsialismi ehitamisel külas.⁴⁶

45 "История СССР", т. 8., М., "Наука", 1967, стр. 411.

46 А. Капустин, А. Мильруд. Три года социалистического соревнования масс, М.-Л., Партиздат, 1932, стр. 13-14; А.В. Корнилов. На решающем этапе, Изд. МГУ, 1968, стр. 62.

Siinkohal tuleb lisada, et kõrvuti sotsialistlikel alustel teadlikult organiseeritud võistlusega eksisteeris veel "võitlus", "tõsine võistlus," mille olemasolule V.I. Lenin juba kahekümnendate aastate algul tähelepanu juhtis.

See oli võitlus uue ja vana, sündiva ja sureva vahel - terav klassivõitlus.

Märkigem V.V. Kuibõševi seisukohta selles küsimuses: "Mitte minutikski ei tohi unustada, et sotsialistlik võistlus on töölisklassi klassiteadlikkuse avaldumise kõrgeim vorm ja selle klassivõitluse kõrgeim vorm, mida peab töölisklass sotsialismi ehitamisel.⁴⁷

Ka M.I. Kalinin juhib tähelepanu erinevate majandussektorite vahelisele võistlusele, märkides, et külas toimub praegu tootmisalane võistlus kolhoosnike ja individuaalsektori vahel. See on sügav printsipiaalne võitlus kahe süsteemi vahel ja sellest võistlusest, sellest kahe süsteemi vahelisest võitlusest on eluliselt huvitatud mõlemad pooled.⁴⁸

Olukord ja tingimused, milles tuli sotsialistlikku võistlust organiseerida neil aastail, olid seega vägagi komplitseeritud.

Partei arvestaski seda, kui ta 1929. aasta 21. veebruaril pöördus kõigi parteiorganisatsioonide poole kirjaga "Töödistsipliini tõstmisest."

⁴⁷ V.V. Куибышев. Избранные произведения, М., Госполитиздат, 1958, стр. 141.

⁴⁸ М.И. Калинин. Статьи и речи 1919-1935, М. Партиздат, 1936, стр. 368.

Pärast seda kirja parteitöö sisu ettevõtetes pa-
ranes. Kommunistide tähelepanu oli suunatud majandus-
plaani täitmisele ja töödistsipliini kindlustamisele
ettevõtteis.

Selleks ajaks moodustasid kommunistid juba tuge-
va jõu. Partei ridadesse vabrikutes ja tehastes kuulus
umbes 400 000 inimest. Rasketööstuses moodustasid par-
tei liikmed ja liikmekandidaadid 14 % tööliste üldar-
vust.⁴⁹

Otseseks signaaliks ettevõtete vahelise sotsialist-
liku võistluse alustamiseks massilises ulatuses oli
Leningradi tehase "Krasnõi Võboržetš" üleskutse kõigi-
le meie maa ettevõtetele, mis avaldati 5. märtsil 1929.
aastal "Pravdas". Leningradlased tegid ettepaneku alus-
tada võistlust toodangu omahinna alandamise ja töövilja-
kuse tõstmise alal.⁵⁰

Tööviljakuse tõstmine etendas tööpoolest olulist
osa majanduse ees seisvate ülesannete lahendamisel.
"Tööviljakus on lõpuks uue ühiskonna võiduks kõige täht-
sam kõige peamine. Kapitalism lõi tööviljakuse, mis oli
feodalismi ajal ennenägematu. Kapitalismi saab lõplikult
võita ja ta võidetakse sellega, et sotsialism loob uue,
palju kõrgema tööviljakuse."⁵¹

⁴⁹ Л.С. Рогачевская. Движение за коммунистический труд: история, проблемы. М., "Мысль", 1968, стр. 49.

⁵⁰ Н.Б. Лебедева, О.И. Шкаратан. Очерки истории социалистического соревнования, Лениздат 1966, стр. 92.

⁵¹ V.I. Lenin. Suur algatus, Teosed 29. kd., lk. 394.

Reageering leningradlaste ettepanekule tehaste, vabrikute ja kaevanduste poolt oli väga elav. Ainuüksi märtsikuu jooksul teatas 99 ettevõtet "Pravda" veergudel, et on leningradlaste ettepaneku vastu võtnud ja sellega ettevõtete vahelisse võistlusse lülitunud.

Jällegi olid massilise võistluse organiseerimisel esirinnas kommunistlikud noored. ÜLKNÜ Keskkomitee oma üleskutses 7. märtsil 1929. aastal pöördus kõigi kommunistlike noorte poole üleskutsega organiseerida tootmisalane sotsialistlik võistlus vabatahtlikkuse, igakülgse initsiatiivi ja loomingualse algatuse alusel, kõigi pakilistemate majanduslike küsimuste lahendamiseks.⁵²

Vastuseks ÜLKNÜ Keskkomitee üleskutsesele ÜAÜKN Presiidium oma otsuses 10. märtsil 1929. "Üleliidulise töölisnoorsoo tootmisalase võistluse organiseerimisest" teatab, et ÜAÜKN Presiidium täielikult toetab kommunistlike noorte algatust. Presiidium otsustab:

- kõigil ametiühingu organisatsioonidel näidata igakülgset toetust komsomoli initsiatiivile sotsialistliku võistluse organiseerimisel, kutsudes ülesse täiskasvanud töölisis ja spetsialiste aktiivsele osavõtule sellest üritusest;

- võistluse organiseerimine peab olema tihedas seoses vabrikute ja tehaste komsomoliga.⁵³

52 Социалистическое соревнование и ударничество (Важнейшие постановления руководящих органов партии, правительства, профсоюзов и комсомола), М., Партиздат 1932, стр. 83.

53 Социалистическое соревнование и ударничество, стр. 83.

Siit nähtub, et ametiühing pidas vägagi vajalikuks hoida tihedat sidet komsomoliorganisatsiooniga, et kooskõlastatult tegutseda sotsialistliku võistluse organiseerimisel.

Otsustavat osa sotsialistliku võistluse edasisel arengul etendas ÜK(b)P XVI konverents. Konverentsi viimasel päeval 29. aprillil võeti partei keskkomitee poliitbüroo liikme V.V. Kuibõševi ettepanekul, vastu üleskutse "Kõigile Nõukogude Liidu töölistele ja töötavatele talupoegadele." Selles on öeldud: "Käesoleval aastal leninliku komsomoli ja ajakirjanduse algatusel arenema hakanud sotsialistlik võistlus muutub järjest võimsamaks massiliikumiseks. Võistlus äratades rahvahulkades loovat energiat ja initsiatiivi peab saama alaliseks meetodiks, mille abil töotajaid sotsialistlikule ülesehitustööle kaasa tõmmatakse."⁵⁴

Konverents rõhutas vajadust muuta võistlus alaliseks. See on tingitud sellest, et komsomoli poolt algatatu kandis episoodilist iseloomu. Komsomol piiritles oma võistluse ajaliste raamidega: võistlus pidi algama 15. märtsil, kestma kuni uue majandusaasta alguseni (1. oktoober) ning lõppema teaduse ja tehnika päeva tähistamisega.⁵⁵ Arvestades seda, tõstis partei esile vajaduse muuta sotsialistliku võistluse organiseerimi-

⁵⁴ NLKP kongresside, konverentside ja keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused II osa, Tallinn, ERK, 1956 lk. 603.

⁵⁵ А. Капустин, А. Мильруд. Три года социалистического соревнования масс, М.-Л., Партиздат 1932, стр.17-20.

ne alaliseks.

Lähtudes grandioosetest ülesannetest, mida viisaastaku käigus tuli lahendada, juhib ÜK(b)P XVI konverents tähelepanu veel sotsialistliku võistluse tähtsusele, mille ulatuslik organiseerimine suudaks tagada nende ülesannete täitmise.

Sotsialistlikus võistluses nähti neil aastail seda tugevat relva, mille abil pidi võitma esimene bolševistlik viisaastak.⁵⁶

Konverentsi üleskutse leidis elavat vastukaja tööliskahvates. 1929. aasta maikuuks võttis võistlusest osa juba enam kui 2 miljonit tööliskahvat. Nende hulgas 650 000 metallitööliskahvat, 600 000 kaevurit, 450 000 tekstiilitööliskahvat. Juba võistluse massilise organiseerimise esimestest kuudest alates raporteerisid ettevõtted tööülesannete täitmisest, omahinna alandamisest, töövõimkuse tõusust.

Millist osa etendas tootmise õige organiseerimine, tehnika maksimaalne ära kasutamine, uute tootmisvõimsuste rakendamine, võistluse organiseerimine, ~~tehnika maksimaalne ära kasutamine, uute tootmisvõimsuste rakendamine, võistluse organiseerimine~~, on raske kindlaks teha. Tänapäevani puudub kindel metoodika, mis suudaks kindlaks määrata puhtalt sotsialistliku võistluse teel saavutatud efekti.⁵⁷

⁵⁶ "История СССР", т. 8, М. "Наука" 1967, стр. 469.

⁵⁷ Telliskivi. Juubelieelne töövõistlus, "Eesti Kommunist", 1969, № 1, lk.

Koos edusammudega hakkasid ilmnema ka puudujäägid sotsialistliku võistluse organiseerimisel. Iseloomulik oli kampaanialikkus. Sageli oli esikohale seatud massilisus: võistlusest võeti osa tervete ettevõtete, rajoonide kaupa.

V.V. Kuibõšev kritiseerib teravalt neid sisutuid, üldisi sotsialistliku võistluse lepinguid, mis mitte millekski ei kohusta ei neid, kes välja kutsusid ega ka neid, keda võistlema kutsuti, nõuab vähem poliitilist lärmakust, lobisemist, vähem lepinguid üldse, rohkem asjalikkust ja küsimuste sisulist arutlust. Sotsialistlik võistlus edeneb seda paremini, mida konkreetsed on need eesmärgid ja ülesanded, mille täitmise ja saavutamise eest võisteldakse.⁵⁸

Negatiivsed momendid ei jäänud märkamatuks partei juhtivates organites.

9. mail 1929. aastal, seega paar nädalat peale XVI konverentsi, võttis ÜK(b)P Keskkomitee vastu otsuse "Vabrikute ja tehaste sotsialistlikust võistlusest." Otsuses märgitakse, et proletariaadi sotsialistliku kasvatamise üheks tähtsamaks meetodiks ja masside kaastõmbamiseks majanduse juhtimisele peab saama üha arenev sotsialistlik võistlus. Ametiühingute ja kõigi vabriku ühiskondlike organisatsioonide esimeseks ülesandeks on anda igakülgset abi võistluse organiseerimisel.⁵⁹

⁵⁸ В.В. Куйбышев. Избранные произведения, М., Госполитиздат, 1958, стр. 158.

⁵⁹ Социалистическое соревнование и ударничество, (Важнейшие постановления руководящих органов партии, правительства, профсоюзов и комсомола), М., Партиздат, 1932, стр. 13.

Partei soovitas sisse viia võistluse võitjate stimuleerimisi : nii materiaalse (milleks eraldada spetsiaalset premeerimisfondi) kui ka moraalse (aukirjad, töölipud, mis liiguksid ettevõtete ja tsehhide vahel vastavalt saavutatud tulemustele).⁶⁰ Otsuses hoiatatakse bürokraatia ilmingute, skematiseerimise ja tööliste enesealgatuse mahasurumise eest.⁶¹

Seega pidid sotsialistliku võistluse organiseerimisel etendama otsustavat osa ametiühingud.

9. mai 1929. aasta otsus etendas olulist osa ettevõtetesiseses võistluse organiseerimisel. Hakati sõlmima ettevõtetesiseseid sotsialistliku võistluse lepinguid tsehhide, brigaadide ja üksikute tööliste vahel. Esimene brigaadidevaheline leping kirjutati alla 13. mail 1929. Leningradi tehases "Krasnõi Võboržets" noore brigadiiri M. Putiini algatusel.

Pikka aega oli teadlastel erinev arvamus antud küsimuses. Alles 1958. aastal Leningradi ajaloolaste poolt korraldatud uurimuse käigus õnnestus leida esimene leping, mis kannab kuupäeva 13. mai 1929.⁶²

Vanematest teostest võime veel leida seisukoha,

⁶⁰ Там же, стр. 14.

⁶¹ Там же, стр. 15.

⁶² Antud probleemi kohta vaata lähemalt: И.И. Коломийченко, В.И. Кузьмин. О некоторых неточностях в освещении начального этапа массового социалистического соревнования, "Вопросы Истории КПСС", 1963 № 4; В.И. Кузьмин. Начало массового социалистического соревнования, "Вопросы Истории КПСС", 1964 № 8; А.Л. Бейлин. О рецитавах одной ошибки, "История СССР", 1965 № 3; А.Л. Бейлин, Л. Бородин. Как родилась социалистическое соревнование, /М./, Профиздат, 1960.

et esimene leping sõlmiti veebruarikuul.⁶³

Nimetatud fakti täpsustamine omab olulist tähtsust, kuna sellest nähtub, et esimeseks massilise sotsialistliku võistluse vormiks oli tehastevaheline mitte tehastesisene võistlus. M. Putini poolt kirjutati alla esimene brigaadilise võistluse leping. Putinlased võtsid endale kohustuseks alandada tööhindeid 10 % võrra, tõsta tööviljakust 10 % võrra, mitte lasta toodangusse praaki, olla üks distsiplineeritumaid brigaade ettevõttes.

Kuidas seda kõike olemasolevate jõududega saavutada?

Selleks tuli töölistel näidata üles suurt eneseohverdumist, loobuda paljudest senistest harjumustest. Iga tööline Putini brigaadis teadis, et on vaja pingutada kogu füüsilist jõudu, loobuda suitsutundidest, hoida aega kokku isegi lõunastamise arvel.⁶⁴

"Mida arusaadavamad on võistlejaile nende ülesanded, mille saavutamise pärast nad võistlevad, kellega nad võistlevad, mida selgemad, lihtsamad ja konkreetsemad on ülesanded, seda paremaid tulemusi saavutatakse!"⁶⁵

Tulemused ei lasknudki end kaua oodata. Juba esimesel kuul ületas võistlev brigaad plaani enam kui kahe-

⁶³ "История СССР" Учебное пособие, М., ВПИ и АОН при ЦК КПСС 1960, стр. 652; Большая Советская Энциклопедия, т. 43, стр. 646;

"Ленинский комсомол" Очерки по истории ВЛКСМ, М., 1958, стр. 250.

⁶⁴ В. Кашина. Социалистические обязательства: экономическое обоснование и техническое обеспечение, /М./, Партиздат 1968, стр. 6.

⁶⁵ В. В. Куйбышев. Избранные произведения, М., Госполитиздат, 1958, стр. 126.

kordselt.⁶⁶

Oluliseks kogu edaspidise sotsialistliku võistluse mõistmisel, tema organiseerimisel ja juhtimisel sai I.V. Stalini poolt kirjutatud eessõna E. Mikulina raamatule "Masside võistlus",⁶⁷ mis avaldati 1929.aasta 29. mail, "Pravdas".

Stalin tõi esmakordselt laia avalikkuse ette oma seisukohad sotsialistliku võistluse kohta ja valitsevana on nad jäänud püsima traditsioonilises sotsialistliku võistluse alases kirjanduses kuni tänapäevani.

Mis oli siin uudset ja erinevat võrreldes eelnevas marksistlikus kirjanduses avaldatud seisukohtadega?

Uus on kõigepealt see, et Stalin käsitleb võistlust kui subjektiivset nähtust. Seega erineb see käsitus diametraalselt Marxi, Engelsi ja Lenini vaadetest.

Tema poolt öeldu kõlas järgmiselt: "Tegelikult on võistlus töötajate miljoniliste hulkade maksimaalse aktiivsuse alusel sotsialismi ehitamise kommunistliku meetod."⁶⁸

Samast eessõnast võib leida ka järgmise mõtte, mis selgitab, miks isikukultuse perioodil võistluse olemuse mõistmisele niivõrd vähe filosoofiliselt läheneti. "Viimasel ajal on hakanud meie ajakirjanduses üha sagedamini ilmuma artikleid ja sõnumeid võistluse kohta. Kir-

jutatakse võistluse filosoofiast, võistluse juurtest,
⁶⁶ "История СССР" т. 8, М., "Наука", 1967, стр. 472

⁶⁷ Е.Микулина. Соревнование масс, М.-Л. 1929.

⁶⁸ I.V. Stalin. Masside võistlus ja töövaimustus, Teosed, 12. kd., lk. 107.

võistluse võimalikest tulemustest jne. Kuid harva võib leida sõnumeid, mis annavad kuigivõrd kujukalt pildi sellest, kuidas rahvahulga ise võistlust teostavad, pildi sellest, mida tunnevad tööliste miljonilised hulgad, teostades võistlust ..."⁶⁹

Võistluse üle filosofeerimine tuli seega asendada empiirilise materjali avaldamisega. Selle Stalini mõtteavalduse teadmine aitab mõista, miks antud perioodil ilmunud kirjandus oli üle ujutatud faktilise materjaliga ja väga vaene teoreetiliste üldistuste poolest.

Sotsialistliku võistluse massilise arengu algaastail oli ta juhtimine partei pideva tähelepanu keskpunktiks.

ÜK(b)P Keskkomitee üleskutse kõikidele partei-, ametiühingute ja ühiskondlikele organisatsioonidele 1930. aasta 25. jaanuaril märgib ära tööliste suurt loomingulist tööd kvaliteedi parandamisel ja omahinna alandamisel. Partei juhtis kommunistide ja kommunistlike noorte tähelepanu nende nõrgale osavõtule lööktööbrigaadidest ja kohustas kõiki partei ja komsomoliorganisatsioone suunama kõik jõupingutused sellele, et kindlustada maksimaalne kommunistide ja kommunistlike noorte osavõtt lööktööbrigaadidest.⁷⁰

Sellele küsimusele tähelepanu pööramine partei

⁶⁹ I.V. Stalin, Masside võistlus ja töövaimustus, Teosed, 12. kd., lk. 102.

⁷⁰ Социалистическое соревнование и ударничество (Важнейшие постановления руководящих органов партии, правительства, профсоюзов и комсомола) М., Партиздат, 1932, стр. 17-18.

poolt oli täiesti õigustatud. Nii võttis Ukrainas ainult 20 % kommunistidest osa võistlusest. Leningradis võttis võistlusest osa 19 % partei liikmetest, 28 % kommunistlikest noortest.⁷¹

Esinedes lööktöölilistele, rõhutas Kuibõšev: "Teie, astudes lööktööbrigaadi, astute mitte üksnes meie maa tööliste, vaid ka maailma proletariaadi eesrindlikku brigaadi, kui võrd te loote sotsialismi meie maal, samaga loote eeldusi ülemaailmse sotsialistliku revolutsiooni võiduks."⁷²

Et tugevdada parteilaste ja kommunistlike noorte osavõttu lööktööbrigaadidest ja sotsialistlikust võistlusest, võttis partei Keskkomitee vastu otsuse "Partei kasvu reguleerimise edasisest tööst". Edaspidi seati parteisse vastuvõtu tähtsamaks tingimuseks osavõtt lööktööbrigaadidest ja sotsialistlikust võistlusest.⁷³

Esinedes 1930. aasta suvel Leningradi töölistele tõstis S.M. Kirov esile sama probleemi: "Kui varem tööliste vastuvõtul parteisse huvitas meid tema ametialane staaž, siis nüüd on see kõik ebapiisav. Nüüd küsime tööliste käest, kas ta kuulub lööktööbrigaadi, millise koha ta saavutas, kuidas täidab võistluse kohustusi."⁷⁴

Sotsialistlikku võistlusse lülituvad mitte üksnes meie maa arenenud tööstusega piirkondade suurte ettevõ-

71 В.Ольхов. За живое производство социалистическим соревнованием, М., ВЦСПС, 1930, стр. 21.

72 В.В. Куйбышев. Избранные произведения, М., Госполитизд 1958, стр. 158.

73 Социалистическое соревнование и ударничество (Важнейшие постановления руководящих органов партии, правительства, профсоюзов и комсомола), М., Партиздат, 1932, стр. 18.

74 С.М. Киров. Избранные статьи и речи (1912-1934), М., Госполитиздат, 1932, стр. 273.

tete töölised. Tänu avalikkuse printsiibi ulatuslikule rakendamisele eesrindlike kogemuste tutvustamisel hakkavad sotsialistliku võistluse lepinguü sõlmima ka Siberi ettevõtete töölised.⁷⁵

See toob endaga kaasa sotsialistlikust võistlusest osavõtnud tööliste arvu tunduva kasvu.

1931. aasta keskel võttis võistlusest osa umbes 3/4 tööstustöolistest (71,3 %), üksikutes tööstusharudes tõusis osavõtt kuni 90 %-ni. Samal ajal kasvas tööviljakus umbes 41 % võrra.⁷⁶

Konkreetselt olukorra uurimiseks kohtadel tegu suure töö Riiklik Plaanikomitee, kelle initsiatiivil läbi viidud küsitlus oli ühtlasi ka esimeseks katseks teaduslikult analüüsida massilise sotsialistliku võistluse esimesi tulemusi.

Ankeedi abil korraldati küsitlust 600-s meie maa vabrikus, eesmärgiga saada ülevaade üksikute võistluse vormide rakendamise efektiivsusest ja võistluse leviku ulatusest üksikutes tööliste gruppides.

Veidi teisesisuline küsitlus korraldati veel 70 ettevõttes.

Kõrvuti statistiliste näitajatega kvalifikatsioon

⁷⁵ A.С. Московский. Формирование и развитие рабочего класса Сибири в период строительства социализма, Новосибирск, "Наука", 1968; его же. Рост трудовой активности рабочего класса Сибири в борьбе за победу социализма (1920-1937), Новосибирск "Наука" 1968.

⁷⁶ Большая Советская Энциклопедия, т. 40, стр. 192.

ja palga kohta sooviti neis ankeetides teada saada tootmiskollektiivide ja -kommunide arvamust töö organiseerimise, palga jaotamise süsteemi jne. kohta.⁷⁷

Kahjuks tuleb märkida, et ulatuslik faktiline materjal üksikute ettevõtete kohta ei leidnud küllaldasel määral üldistamist, mistõttu üldpilti ta ei kajasa.

Kahekümnendatel kolmekümnendatel aastatel olid eriti laialdaselt levinud tootmiskollektiivid ja -kommunid.

Neid hinnati kui "lastehaiguse" nähtust masside liikumises, mis tulenes mitteküllaldasest kogemusest massilise sotsialistliku võistluse organiseerimise alal.⁷⁸

ÜK(b)P Keskkomitee oma 21. märtsi 1931. aasta otsuses märkis: "... arvestades vasturääkivust tootmiskollektiivide ja -kommunide töö hindamisel, õppida tundma tootniskommunide töökogemusi eesmärgiga välja selgitada, kui palju nad end õigustavad kui sotsialistliku võistluse vorm".⁷⁹

Palga võrdne jaotamine tööliste vahel, arvestamata iga tööliste poolt kulutatud tööaega, tema toodangu kvaliteeti, oli ilmselt ekslik, isegi kahjulik, sest selline võrdsustamine pidurdas tööviljakuse kasvu, siigitas loodreid ja viilijaid."⁸⁰ Võrdsustamine mitte üks-

⁷⁷ Социалистическое соревнование в промышленности, Сборник статей, М., Планхозгиз, 1930, стр. 5.

⁷⁸ М. Эскин. Основные пути развития социалистических форм труда, М., Соцэкгиз, 1936, стр. 72

⁷⁹ Социалистическое соревнование и ударничество (Важнейшие постановления руководящих органов партии, правительства, профсоюзов и комсомола. М., Партиздат., 1932, стр. 35.

⁸⁰ Н. А. Лохманенко. Соревнование в социалистическом обществе Минск, "Высшая школа", 1963, стр. 56.

nes ei mõjunud pidurdavalt püüdlustele paremini töötada, teisi töötajaid ületada, kõrgemat kvalifikatsiooni saavutada, vaid ta oli ka jäme materiaalse stimuleerimise printsiibi rikkumine, mis näeb ette tasu vastavalt tööle.⁸¹

Neil aastatel esines sotsialistlikus võistluses veel teisigi puudusi.

Partei XVI kongress tõstis positiivse näitajana ülesse suurt massilisust, mida oli saavutatud, rõhutati võistluse osa tööliste klassiteadlikkuse kasvatamisel. Kuid selle kõrval märgitakse otsuses, et ametiühingute töös esineb veel palju rutiini, bürokratismi, inertust.⁸² Palju tuli ette lärmakat paraaditsemist. Kokkulepped ettevõtete vahel sõlmiti sageli administratsiooni poolt ilma et töölised oleksid olnud sellest üldse teadlikud.⁸³

Individaalsed kohustused olid sageli üldsõnalised, kohati isegi absurdsed. Näiteks: "... edaspidi kohustun ilmuma kainena tööle."⁸⁴

Tunda andis end kogemuste puudumine võistluse organiseerimisel ja juhtimisel massilises ulatuses. Loodi suurel arvul erinevaid komisjone ja grupikesi, kes kõik tegelesid sotsialistliku võistluse juhtimisega.

⁸¹ С.М. Киров. Избранные статьи и речи (1912-1934), М., Госполитиздат, 1937, стр. 440-441.

⁸² NLKP Kongresside, konverentside ja keskkomitee pleenumite otsused ja resolutsioonid, III, Tallinn, ERK, 1957, lk. 66.

⁸³ В. ОЛЬХОВ. За живое руководство специалистическим соревнованием, М., ВЦСПС, 1930, стр. 16.

⁸⁴ С.М. Киров. Избранные произведения, М., Госполитиздат, 1958, стр. 161.

See killustas koordineeritud juhtimist, ähmastas üldisi eesmärke; kadus üksikute organisatsioonide vastutus.⁸⁵

Puuduseks tuleb lugeda ka insener-tehnilise personali kõrvalejäämist võistlusest. "Lööktöö brigaadid ei saa tõsta oma töö efektiivsust, kui ei kasutata kõiki tehnilisi uuendusi. Seepärast insener-tehnik ei tohi jääda kõrvale võistlusest, vaid ta peab olema tehniliseks juhatajaks meie ettevõtete kõigis ratsionaliseerimise protsessides, peab olema sotsialistliku võistluse tehniliseks juhiks."⁸⁶

Kokkuvõttes märkigem, et kogu senine sotsialistliku võistluse alane kirjandus on faktilise ja kronoloogilise materjali osas küllaltki vastuoluline.

Autorid on jätnud arvestamata olulisi materjale, mis viitavad organiseeritud võistluse olemasolule juba Nõukogude võimu algaastail, mistõttu sotsialistliku võistluse alguse dateerimisel ja periodiseerimisel pakutakse välja üksteisele vasturääkivaid seisukohti.

Nagu materjali analüüs näitas, algas võistluse organiseerimine sotsialistlikel alustel juba 1918. aasta kevadel, aga mitte 1919. aastal kommunistlike laupäevakute näol ega ka mitte 1929. aastal.

Kõrvuti edusammudega sotsialistliku võistluse juhtimisel esines sel perioodil veel palju oskamatus, asjatut targutamist, paraaditsemist ja ka lihtsalt käe-

⁸⁵ М. Эскин. Основные пути развития социалистических форм труда, М., Соцэкгиз, 1936, стр. 57.

⁸⁶ В. В. Куйбышев. Избранные произведения, М., Госполитиздат, 1958, стр. 161.

galöömist.

Juhtimine eeldab, et tuntaks nähtust, mida juhitakse. Aga just selles esines kõige suuremaid puudusi.

Rahulduti I.V. Stalini poolt öelduga, et võistlus on meetod. Negatiivset mõju avaldas loomulikult ka Stalini kriitika võistlusest filosofoerimise kohta.

Kõik see, mis oli öeldud K. Marxi poolt võistluse tekke kohta töökooperatsioonis, oli "unustatud".

Võistluse juhtimisel tuleks siiski lähtuda sellest, et on olemas objektiivselt eksisteeriv võistlus, mida kutsub esile töötajate omavaheline kontakt töökooperatsioonis, tööprotsessis. Ta eksisteerib objektiivselt, sõltumata sellest, kas töötajad on endale kohustused võtnud, st. kas nad on sotsialistlikku võistlusele lülitunud või mitte.⁸⁷

Teise taseme moodustab objektiivselt olemasolevale võistlusele tuginev teadlikult organiseeritav ja suunatav võistlus.

Nende omavaheline suhe sõltub sellest, kui võrd on tunnetatud objektiivset võistlust.

Enamus esilekerkinud puudustest kinnitas ilmekalt, milleni see mittetunnetamine võib viia.

⁸⁷ Valitseb arusaamine, et need, kes ei ole endale individuaalseid kohustusi võtnud, ei ole ka tööalasesse sotsialistlikku võistlusesse lülitunud. (Vt. lähemalt: O. Dobrohotov. Ametiühingute osast sotsialistliku võistluse organiseerimisel ettevõtetes, Tallinn 1964, lk.5).

LÕPPSÕNA

Ülalesitatud analüüs võimaldab teha mõningad üldistused, mis tuginevad K. Marxi, F. Engelsi ja V.I. Lenini võistluskäsitlusele, NLKP kongresside ja konverentside vastavatele otsustele, ÜAÜKN Presiidiumi sotsialistlikku võistlust suunavatele dokumentidele, kahekümnendate ja kolmekümnendate aastate võistluse praktikale Nõukogude Liidus ning läbitöötatud teadusliku kirjanduse analüüsile.

Aluse marksistlikule võistluskäsitlusele rajas F. Engels oma töös "Visandeid poliitilise ökonoomia kriitikaks". Sotsialistlikus ühiskonnas esineva võistluse kõige üldisemaid probleeme on F. Engels käsitlenud samuti teoses "Kommunismi printsiibid".

Samuti ilmnes, et K. Marx ei ole oma töös "Filosoofia viletsus" analüüsinud spetsiaalselt sotsialistlikus ühiskonnas esinevat võistlust. Marxi võistluskäsitluse seisukohalt üldse omavad erilist tähtsust tema tööd "Filosoofia viletsus" ja "Kapital" I köide.

V.I. Lenini poolt võistluse kohta avaldatud seisukohtade analüüs võimaldab väita, et Lenin esitas oma printsiipiaalsed seisukohad võistluse kohta üldse, sealhulgas võistluse kohta sotsialistlikus ühiskonnas, juba 1902. aastal "Mis teha?" lehekülgedel, mitte aga alles paar kuud pärast Oktoobrirevolüt-

siooni võitu.

VK(b)P VII kongressi "Programmi projekti mustandvisandis", mis jaotati delegaatidele tutvumiseks, esitas Lenin esmakordselt ofitsiaalselt võistluse organiseerimise vajaduse.

Samuti ilmnes, et sellised V.I. Lenini tööd nagu "Kuidas organiseerida võistlust?" ja "Artikli "Nõukogude võimu järjekordsed ülesanded" esialgne visand" omavad Lenini võistlusala-ses kirjanduses olulise koha, kuid nad ilmusid alles pärast tema surma, 1929. aastal.

V.I. Lenini vaadete arengus võistlusele sotsialistlikus ühiskonnas on võimalik eraldada kaks suurt etappi. Esimesel etapil (1902-1918) esitab Lenin oma printsipiaalsed seisukohad võistluse kohta. Samuti esitab Lenin võistluse juhtimise, organiseerimise põhilised printsiibid.

Teisel etapil (1918-1923) osutab Lenin suurt tähelepanu võistluse tegelikule rakendamisele, organiseerimisele. Samuti arendab ta dialektiliselt edasi võistluse konkreetseid küsimusi kapitalismilt sotsialismile ülemineku perioodil.

Olulist osa kogu võistluse edaspidisele arengule sotsialistlikus ühiskonnas omas VK(b)P IX kongress. VK(b)P IX kongress fikseeris esmakordselt ametlikult töövõistluse organiseerimise küsimused.

Kongressi tähtsust rõhutades tuleb märkida, et ta ei samastanud töövõistlust kommunistlike laupäevakutega. Sellel on suur printsiopiaalne tähtsus, sest sageli samastatakse võistlus ja uus töösse suhtumine, mis ilmnes kommunistlike laupäevakute käigus.

Lenini kirjandusliku pärandi analüüs lubab järeldada, et

ta ei piirdunud sotsialistlikus ühiskonnas esinevast võistlusest kõneldes ainult töövõistlusega.

Lähtudes marksistlik-leninlikust võistluskäsitlusest, et võistlus on objektiivne nähtus, võib väita, et tegelikult oli võistlus sotsialistlikus ühiskonnas olemas juba nõukogude võimu algaastaist alates.

Sotsialistlikel alustel organiseeritud võistluse arengu käsitluse analüüs näitab aga, et teadlaste hulgas puudub seni üksmeel võistluse alguse dateerimise ja periodiseerimise osas.

Otsustavat osa organiseeritud võistluse edasisel arengul etendasid ÜK(b)P XVI konverents ja ÜK(b)P Keskkomitee otsus "Vabrikute ja tehaste võistlusest" 1929. aastal.

Vastuseks nendele hakati massiliselt arendama ettevõtete vahelist ja brigaadilist sotsialistlikku võistlust. Laialdaselt hakati rakendama sotsialistliku võistluse organiseerimisel leninlikke printsiipe: avalikkust, tulemuste võrreldavust, efektiivset stimuleerimist, kogemuste kordamise võimalust.

Sotsialistlikku võistlust organiseeriti erinevate tööstusharude vahel. Kõige paremini oli võistlus siiski organiseeritud metallitöölise vahel.

Brigaadide vaheline võistlus, mis toimus toodangu omahinna alandamise ja tööviljakuse tõstmise eest, andis märkimisväärsed tulemusi.

Kõrvuti nende edusammudega ja kordaminekutega sotsialistliku võistluse organiseerimisel esines veel hulgaliselt puudusi. Need tulenesid nii objektiivsetest tingimustest (töölisklassi järsk arvuline kasv industrialiseerimise perioodil), kui ka subjektiivsest voluntaristlikust lähenemisest võistlu-

sele (dogmaatilisus, inertsus, kohustuste ebakonkreetsus, pa-
raaditsemine jne.). Tervikuna kulges neil aastail nii võistlu-
se tegelik arenguprotsess kui ka organiseeritud võistluse juh-
timine Nõukogude Liidu tööstusettevõtetes vastuolulisena.

Ilmselt tulenes see sellest, et ettevõtteis sotsialistlik-
ku võistlust juhtivate organite vaated ei langenud alati kokku
marksistlik-leninlike vaadetega võistlusele sotsialistlikus
ühiskonnas ega ka objektiivselt areneva võistlusega.

J.V. Stalini poolt rajatud subjektivistlik võistluse kon-
septsioon, mis väidab, et võistlus on meetod, ei langenud ühte
ettevõtteis areneva objektiivse võistlusega.

See vastuolulisus leidis oma väljenduse sotsialistliku
võistluse juhtimisel esilekerkinud puuduste näol.

Marx, Engels ja Lenin rajasid kindla baasi sotsialistli-
kus ühiskonnas esineva võistluse edasiseks teaduslikuks uuri-
miseks. Selleks tuleb lähtuda ühiskondlik-majandusliku format-
siooni immanentsetest majandusseadustest, materiaalse tootmise
seaduspärasustest ja neile baseeruvatest ühiskondlikest suhe-
test.

Selleks on vaja võistlusele läheneda ajalooliselt, arves-
tades ühiskonnas valitsevaid konkreetseid ajaloolisi tingimusi.
Seda seepärast, et võistluse kui sotsiaalse nähtuse konkreet-
sed tingimused kujunevad välja objektiivselt, ühiskonna ja ini-
meste reaalse arengu tulemusena.

Teadusliku uurimise ülesanne selles aga seisnebki, et
õigesti tunnetada võistlussuhete dialektilist, ajalooliselt
konkreetsset arengut.

Õige tunnetamine võimaldab meil mõista võistlust kui en-
nekõike sotsiaal-psühholoogilist, samuti sotsiaalset, majandus-

likku jne. nähtust.

Võistlus tekib inimeste ja kollektiivide vahelistes suhetes objektiivselt, ühiskondliku kontakti, kollektiivse tegevuse tulemusena.

Siit järeldub, et marksistlik-leninlik võistluskäsitlus eeldab võistluse õhutamist, suunamist, rakendamist, tema arengu soodustamist. Järelikult on võistluse efektiivseks juhtimiseks vaja tunda võistluse olemust, tema arengumehhanismi.

See eeldab aga võistluse kompleksset teaduslikku uurimist sotsioloogide, psühholoogide, ajaloolaste, juristide, pedagoogide, majandusteadlaste jne. poolt, kõigi nende poolt, kes uurivad inimest ja inimeste vahelisi suhteid.

Kõigest ülalesitatust järeldub, et võistluse teaduslik tunnetamine ja mõistmine, võistluse maksimaalne ärakasutamine uue ühiskonna rajamisel ei ole võimalik ilma ühiskonna immanentsete majandusseaduste, töötajate konkreetse arengutaseme, nende reaalsete vajaduste, huvide, ideaalide, tegevuse motiivide tõeliselt teadusliku uurimiseta. Võistluse probleemide tõeliselt teaduslik uurimine on eriti aktuaalne praegu, sest kommunismi saab üles ehitada ainult sotsialismi saavutuste arendamise ja täiustamise alusel.¹

¹

50 aastat Suurt Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni.

NLKP Keskkomitee teesid, Tallinn, "Eesti Raamat", 1967, lk. 29.

Р е з ю м е

Основу марксистскому пониманию соревнования заложил Ф. Энгельс в своей работе "Наброски к критике политической экономии", а не К. Маркс, как утверждают многие советские авторы. Кроме названной работы Энгельс рассматривал проблемы соревнования еще в статье "Принципы коммунизма".

Энгельс придерживается точки зрения, что в новом обществе важным фактором является регулирование производства, имеет место удовлетворение интересов и потребностей всего общества, и в период перехода от капитализма к социализму сохраняется конкуренция.

Оказалось, что Маркс в своей работе "Нищета философии" специально не анализировал соревнования, имеющего место в социалистическом обществе. Тем не менее в этой работе Маркс выдвигает конкуренцию и соревнование как объективно существующие общественные явления. Маркс показывает, что конкуренция — это историческое явление, а не вечная неизбежная потребность человеческой души.

В первом томе "Капитала" Маркс подробно проанализировал соревнование в трудовой кооперации. Совместная работа в кооперации, контакт с другими рабочими вызывает соревнование.

Маркс связывает кооперацию не только с капитализмом, а показывает существование ее во всех общественно-экономических формациях.

Таким образом ни Маркс, ни Энгельс не разработали теории соревнования, они только рассматривали отдельные аспекты его. Они рассматривали соревнование как объективное явление.

Заслуга Маркса и Энгельса при рассмотрении проблемы соревнования состоит прежде всего в том, что они указали правильные методологические направления для дальнейшего научного исследования соревнования.

В.И. Ленин развил дальше и конкретизировал взгляды Маркса и Энгельса на соревнование в социалистическом обществе.

Впервые Ленин выразил свое принципиальное мнение, мнение социалиста о соревновании в 1902 году в работе "Что делать?".

Там же он поставил задачу, что при подготовке народных масс к революции надо использовать такой ускоряюще-стимулирующий фактор, как соревнование. К роли соревнования в партийной работе Ленин потом еще вернулся.

Особенно ценными являются его положения, опубликованные в период после Октябрьской революции, так как Ленин в это время специально занимался проработыванием проблем соревнования. В черновых набросках проекта программы УП съезда ВКП(б) Ленин впервые официально выдвинул мысль о необходимости организации соревнования.

Существенную роль в дальнейшем развитии соревнования в социалистическом обществе сыграл IX съезд ВКП(б), где впервые официально была зафиксирована необходимость организации соревнования по труду.

В 20-30-ые годы анализ развития соревнования, организованное на социалистических основах, показывает, что среди ученых до сих пор отсутствует единогласие в области датирования начала и периодизации соревнования. Не было учтено обстоятельство, что существовал существенный, фактический материал, который показывает, что организованное соревнование имело место уже начиная с первых лет советской власти.

Решающую роль в дальнейшем развитии организованного соревнования сыграла XUI конференция ВКП(б). В ответ на призыв конференции стали широко организовывать соревнование между предприятиями и в бригадах.

В результате применения соревнования повысилась производительность труда, увеличился объем производства, плановые задачи выполнялись досрочно.

Рядом с успехами было и ряд недостатков, которые вытекали как из объективных условий, так и из субъективно-волунтаристского подхода к соревнованию.

На самом деле, как процесс развития соревнования, так и руководство организованного соревнования были противоречивы. Это во многом зависело от того, что взгляды руководящих органов соревнования не всегда совпадали с марксистско-ленинскими взглядами на соревнование в социалистиче-

ском обществе.

Взгляды И.В. Сталина на соревнование превращались в догму. Это показывает, что не понимали полностью сущность этого объективного общественного явления. Эти ошибки затормозили научное исследование проблем и приводили с собой грубые ошибки в управлении соревновании.

Истинно научное исследование проблем соревнования особенно актуально сейчас, в период развернутого строительства коммунизма.

K a s u t a t u d k i r j a n d u s

- 1 Marx, K. Filosoofia viletsus. Tallinn, ERK, 1964.
- 2 Marx, K. Kapital I. Tallinn, ERK, 1953.
- 3 Marx, K. Kiri P.V. Annenkovile. 28.detsembril 1846.
K. Marx. Filosoofia viletsus, Tallinn, ERK,
1964.
- 4 Энгельс Ф. Наброски к критике политической экономии.
К.Маркс и Ф. Энгельс, соч. т.1, М., ИПЛ, 1954.
- 5 Энгельс Ф. Принципы коммунизма. К. Маркс и Ф. Энгельс,
соч. т.4, М., ИПЛ, 1955.
- 6 Ленин В.И. О профессиональных союзах, о текущем момен-
те и об ошибках т. Троцкого, ПСС, т.42, М.,
ИПЛ, 1963.
- 7 Ленин В.И. Примечание II5, ПСС, т.36, М., ИПЛ, 1962.
- 8 Lenin, V.I. Artikli "Nõukogude võimu järjekordsed üles-
anded" esialgne visand, Teosed, 26.kd., Tal-
linn, ERK, 1954.
- 9 Lenin, V.I. Kiri ajalehe "Ekonomitšeskaja Žizn" toime-
tusele. Teosed, 33.kd., Tallinn, ERK, 1955.
- 10 Lenin, V.I. Kiri Hariduse rahvakomissariaadile. Teosed,
28.kd., Tallinn, ERK, 1955.
- 11 Lenin, V.I. Kooperatsioonist, Teosed, 33.kd., Tallinn,
ERK, 1955.
- 12 Lenin, V.I. Kuidas organiseerida võistlust? Teosed,
26.kd., Tallinn, ERK, 1954.

- 13 Lenin, V.I. Kõne VK(b)P Moskva organisatsiooni aktiivi koosolekul 6.detsembril 1920. Teosed, 31.kd., Tallinn, ERK, 1955.
- 14 Lenin, V.I. Majandus ja poliitika proletariaadi diktaatuuri ajajärgul. Teosed, 30.kd., Tallinn, ERK, 1954.
- 15 Lenin, V.I. Mis teha. Teosed, 5.kd., Tallinn, ERK, 1951.
- 16 Lenin, V.I. Nõukogude võimu järjekordsed ülesanded. Teosed, 27.kd., Tallinn, ERK, 1955.
- 17 Lenin, V.I. Pahempoolsete tsimmervaldlaste ülesanded Šveitsi Sotsiaaldemokraatlikus Parteis. Teosed, 23.kd., Tallinn, ERK, 1953.
- 18 Lenin, V.I. Uuest majanduspoliitikast. Ettekanne Moskva kubermangu VII parteikonverentsil 29.oktoobril 1921. Teosed, 33.kd., Tallinn, ERK, 1955.
- 19 Lenin, V.I. Suur algatus. Teosed, 29.kd., Tallinn, ERK, 1954.
- 20 Lenin, V.I. VK(b)P Keskkomitee poliitiline aruanne VK(b)P XI kongressile 27.märtsil . Teosed, 33.kd., Tallinn, ERK, 1955.
- 21 Lenin, V.I. VK(b)P VII kongressil programmi projekti mustandvisand. Teosed, 27.kd., Tallinn, ERK, 1955.
- 22 NLKP kongresside, konverentside, keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused I,II, III osa. Tallinn, ERK, 1956, 1956, 1957.
- 23 50 aastat Suurt Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni. NLKP Keskkomitee teesid, Tallinn, "Eesti Raamat", 1967.

- 24 Седьмой экстренный съезд РПК(б) март 1918 года. Стенографический отчет. М., Госполитиздат, 1962.
- 25 Социалистическое соревнование и ударничество. Важнейшие постановления руководящих органов партии, правительства, профсоюзов и комсомола. М., Партиздат, 1932.
- 26 Бейлин А.Л. О рецидивах одной ошибки. "История СССР", 1965, № 3.
- 27 Бейлин А., Бородкин Л. Как родилась социалистическое соревнование. /М/, Профиздат, 1960.
- 28 Беличенко П. Новое в соревновании на селе. М., 1961.
- 29 Вейнберг Г. Социалистическое соревнование и задачи ударных бригад. М., ВЦСПС, 1930.
- 30 Гаврилов Н. Жозрасчет, социалистическое соревнование и ударничество. М., "Московский рабочий", 1931.
- 31 Генкин Л.Б. Становление новой дисциплины труда. /М./, Профиздат, 1967.
- 32 Гуревич Д. Соревнование как метод вовлечения масс в социалистическое соревнование. "Известия ЦКВКП(б)", 1929, № 13.
- 33 Движение за коммунистический труд в промышленности СССР. М., Соцэкгиз, 1962.
- 34 Евстафев Г.Н. Социалистическое соревнование - источник роста экономической и военной мощи СССР. М., 1944.
- 35 Евстафев Г.Н. Социалистическое соревнование - коммунистический метод строительства социализма. М., 1949.
- 36 Елисеев Г. и Бляхман Л. Ленинские принципы соревнования и современность. "Молодой коммунист", 1969, № 4.

- 37 Зайкин В.П. Соревнование и разделение труда в социалистическом обществе. В сб. Экономические проблемы технического прогресса в СССР. Изд. Ростовского Университета, 1968.
- 38 Зайкин В.П., Головки И.Е. Влияние товарного производства на соревнование при социализме. Тезисы докладов. Ростов на Дону, 1967.
- 39 Иванов Л.В. У истоков советской исторической науки. М., "Мысль", 1968.
- 40 История СССР. Учебное пособие. М., ВПИ и АОН при ЦК КПСС, 1960.
- 41 История СССР с древнейших времен до наших дней в двух сериях, в двенадцати томах. т.8, М., "Наука", 1967.
- 42 Калинин М.И. Статьи и речи 1919-1935. М., Партиздат, 1936.
- 43 Калистратов Ю. Социалистическое соревнование и организация труда. В сб. на новом этапе социалистического строительства, т.1, М., "Молодая гвардия", 1930.
- 44 Капустин А., Мильруд А. Три года социалистического соревнования масс. М.-Л., Партиздат, 1932.
- 45 Кашина В. Социалистические обязательства, экономическое обоснование и техническое обеспечение. М., Профиздат, 1968.
- 46 Киров С.М. Избранные статьи и речи 1912-1934. М., Партиздат, 1937.
- 47 Когер К. О генезисе взгляда В.И. Ленина на соревнование. Ученые записки Тартуского Государственного Университета. Труды по истории КПСС IX, Тарту, 1968.

- 48 Коломийченко И.И., Кузьмин В.И. О некоторых неточностях в освещении начального этапа массового социалистического соревнования. "Вопросы истории КПСС", 1963, № 4.
- 49 Коммунистическая партия - вдохновитель и организатор всенародного социалистического соревнования в СССР. М., "Высшая школа", 1961.
- 49 Корнилов Е.Н. Принципы изучения психологии личности советского человека. "Вопросы психологии", 1957, № 5.
- 48 Корнилов Н.В. На решающем этапе. МГУ, 1968.
- 81 Косачев В.И. Социалистическое соревнование и производительность труда. /М./, Соцэкгиз, 1961.
- 52 Кротов Ф.Г., Фокин Л.Ф., Шкаратан О.И. Рабочий класс ведущая сила строительства капитализма. М., "Мысль", 1965.
- 53 Кузьмин В.И. Начало массового социалистического соревнования. "Вопросы истории КПСС", 1964, № 8
- 54 Куйбышев В.В. Избранные произведения. М., Госполитиздат, 1958.
- 55 Лебедева Н.Б., Шкаратан О.И. Очерки истории социалистического соревнования. Лениздат, 1966.
- 56 Ленинский комсомол. Очерки по истории ВЛКСМ. М., 1958.
- 57 Лохманенко Н.А. Соревнование в социалистическом обществе. Минск, "Высшая школа", 1963.
- 58 Микулина Е. Соревнование масс. М.-Л., 1929.
- 59 Московский С.А. Рост трудовой активности рабочего класса Сибири в борьбе за победу социализма. Новосибирск. "Наука", 1968.

- 60 Назаров А. Новое в организации социалистического соревнования. /М./, Профиздат, 1961.
- 61 Общество и молодежь. М., "Молодая гвардия", 1968.
- 62 Озеров С. Советский рабочий - организатор производства. М., "Московский рабочий", 1932.
- 63 Ольхов В. За живое руководство социалистическим соревнованием. М., ВЦСПС, 1930.
- 64 Оприщенко Н.А. Вопросы социалистического соревнования рабочего класса СССР в советской историографии. В сб. Некоторые проблемы истории советского общества. М., "Мысль", 1964.
- 65 Первомайский А.И. Социалистическое соревнование и воспитание нового человека. М., "Знание", 1968.
- 66 Рогачевская Л.С. Движение за коммунистический труд: история и проблемы. м., "Мысль", 1968.
- 67 Рождественский А. Выше знамя социалистического соревнования. М., "Молодая гвардия", 1931.
- 68 Смольков В.Г., Фридман В.Г. Основные этапы развития. В сб. Ленинские идеи социалистического соревнования в действии. Иркутск, 1962.
- 69 Социалистическое соревнование в СССР 1918-1964. (Документы и материалы профсоюзов). /М./, Профиздат, 1965.
- 70 Социалистическое соревнование в промышленности СССР. Сборник статей. М., Планхозгиз, 1930.
- 71 Стродс Э. Соревнование за повышение культуры производства. М., Профиздат, 1963.
- 72 Чангли И.И. Социалистическое соревнование и новые формы коммунистического труда. М., Соцекгиз, 1959.

- 73 Хейнман С.А. Социалистическое соревнование в промышленности СССР. В сб. Социалистическое соревнование в промышленности СССР. М., 1930.
- 74 Шкаратан О.И. Основные этапы социалистического соревнования в промышленности СССР. "История СССР", 1961, № 5.
- 75 Эскин М. Основные пути развития социалистических форм труда. М., Соцэкгиз, 1936.
- 76 Большая Советская Энциклопедия. т.52, М., ОГИЗ СССР, 1947.
- 77 Большая Советская Энциклопедия. т.40, Госнаучиздат, /1957/.
- 78 Большая Советская Энциклопедия. т.43, Госнаучиздат, /1956/.
- 79 Малая Советская Энциклопедия. т.8, Госнаучиздат, 1960.
- 80 Dobrohotov, O. Ametiühingute osast sotsialistliku võistluse organiseerimisel ettevõtetes. Tallinn 1964.
- 81 Koger, K. Mõnda K. Marxi ja F. Engelsi võistluskäsitlusest. Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised, vihik 203. Tõid NLKP ajaloo alalt V. Tartu 1967.
- 82 Külaklubid ja sotsialistlik võistlus. Tallinn, ERK, 1951.
- 83 Stalin, J.V. Masside võistlus ja töövaimustus. Teosed, 12.kd., Tallinn, ERK, 1952.
- 84 Telliskivi, V. Juubelieelne töövõistlus. "Eesti Kommunist" 1969, nr.1.